

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/212237>

Please be advised that this information was generated on 2021-03-07 and may be subject to change.

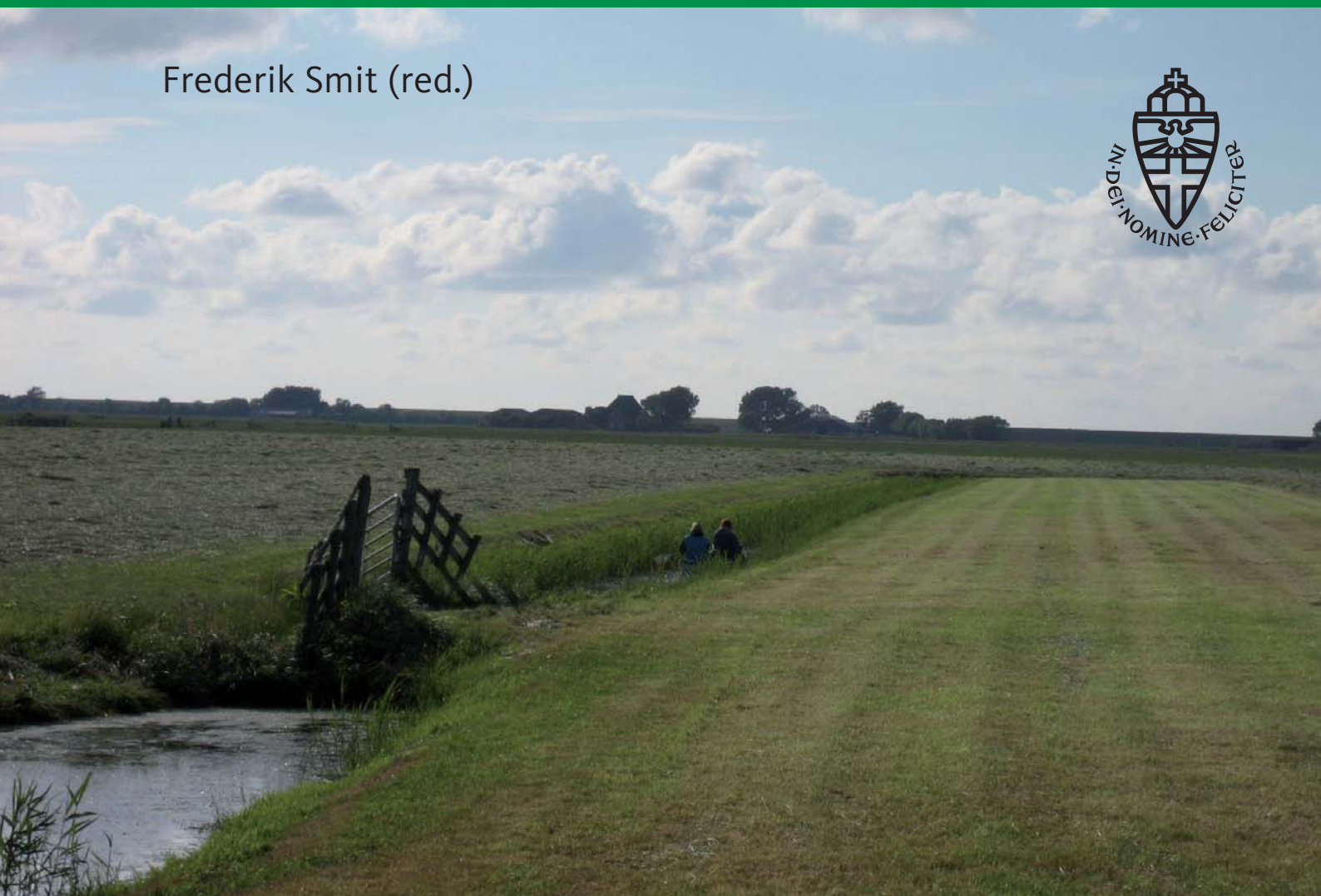
Meesterklasbijdragen

Het ITS maakt deel uit
van de Radboud
Universiteit Nijmegen

De Wet van de oogst

Partnerschap ouders, school en buurt

Frederik Smit (red.)

Expertisecentrum
Ouders, school en buurt

DE WET VAN DE OOGST

De Wet van de oogst

Frederik Smit (red.)

ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

De particuliere prijs van deze uitgave is €10,-
Deze uitgave is te bestellen bij het ITS, 024 - 365 35 00.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Smit, Frederik.

De wet van de oogst, Nijmegen: ITS
ISBN 978 – 90 - 5554 – 353 – 416 – 5
NUR 840

Projectnummer: 34000.924

<http://www.ru.nl/its/expertisecentrum/expertisecentrum/>
Linkedin: Ouders, school en buurt
Parents, school and community

© 2011 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

Er is een groeiende aandacht voor samenwerking van opvoeders, thuis en op school, en voor de verantwoordelijkheden en plichten van de ouders als deelnemers in de samenleving. We zien opvoeding en onderwijs steeds vaker als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van ouders, de school en de ‘community’ (wijk, buurt). Zoals ze in Afrika zeggen: *‘It takes a village to raise a child’*. Ouders zijn op hun beurt doorgaans (zeer) geïnteresseerd in het onderwijs dat hun kinderen volgen.

Onderwijsinstellingen kunnen wat betreft de bedrijfsvoering om ouders en buurt bij de school te betrekken veel leren van het traditionele boerenbedrijf waar men blootgesteld is aan grillige weersomstandigheden. Op basis van de ‘Wet van de oogst’ tracht men in de agrarische sector een goede basis te leggen voor succes door planning, voorbereiding, effectief, efficiënt werken te combineren met geduld, doorzettingsvermogen en een goede timing¹.

De meeste werkplekken in het onderwijs zijn uiteraard niet te vergelijken met die van een agrariër, maar u kunt er wel veel leren over wat nodig is om een kwaliteitsproduct te ontwikkelen.

Het Expertisecentrum Ouders, school en buurt is in het voorjaar van 2011 gestart met het organiseren van ‘Meesterklassen’ voor schoolbesturen, schoolleiders en MR-leden in het primair en voortgezet onderwijs.

Tijdens de Meesterklassen is met name aandacht besteed aan planmatig werken, effectief werken en hoe op een evenwichtige wijze proberen om te gaan met de belangen van de betrokkenen.

De voor u liggende bundel geeft een beeld van de inhoud van de Meesterklassen. Het betreft de bijdragen van de inleiders en de workshopbegeleiders. Ze geven vanuit hun ervaringen hun visie op vormen van partnerschap tussen ouders, school en buurt. Er worden praktische oplossingen aangereikt en handvatten geboden voor een planmatige aanpak.

1 Covey, S. (1989). *The seven habits of highly effective people. Powerful lessons in personal change*. New York: Free Press.

De belangstelling voor de Meesterklassen was groot. Kennelijk leeft dit onderwerp in het onderwijs en in het welzijnswerk om de samenwerking met ouders voor de eigen situatie creatief inhoud te geven en de schoolprestaties en het welbevinden van leerlingen aanzienlijk te verbeteren.

De Meesterklassen zijn opgezet door Frederik Smit, de coördinator van het Expertise-centrum. Vanuit het ITS verzorgen Jeroen Winkels en Nico van Kessel de begeleiding. De teksten voor de bundel zijn van commentaar voorzien door Jos van Kuijk en Gerrit Vrieze.

Ik verwacht dat deze Meesterklasbundel een belangrijke rol zal gaan spelen bij de ontwikkeling van partnerschapsrelaties tussen ouders, school en buurt en zal bijdragen aan een planmatige uitbouw van deze relatie.

ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Nijmegen, april 2011

dr. J. Winkels
directeur

Inhoudsopgave

Voorwoord	v
Inleiding	1
<i>Frederik Smit</i>	1
Deel I – Juridische positie van ouders	5
1 Betrokken ouders	7
<i>Miek Laemers</i>	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Juridiseringstendens	8
1.3 Juridische positie van ouders	10
1.4 Beleid rond ouderbetrokkenheid	11
1.5 Advies Onderwijsraad	13
1.6 Tot slot	14
2 De positie van ouders in het onderwijs: juridisch bouwwerk of drijfzand?	15
<i>Menno van de Koppel, Katinka Slump & Joke Sperling</i>	15
2.1 Inleiding	15
2.2 Rechten van ouders	15
2.3 Ongelijkwaardige positie	16
2.4 Tot slot	17
3 Wetgeving en actuele ontwikkelingen partnerschap ouders en school	19
<i>Kees Jansen</i>	19
3.1 Inleiding	19
3.2 Rol ouders	19
3.3 Openbaar en bijzonder onderwijs	19
3.4 Medezeggenschapsraad	21
3.5 Maatschappelijke tendensen	22

Deel II – Visie op relatie ouders, school en buurt	23
4 Ouders en school	25
<i>Louis Tavecchio</i>	25
4.1 Inleiding	25
4.2 Verantwoordelijk	25
4.3 Vanzelfsprekende overlegstructuur	25
4.4 Tot slot	26
5 Educatief partnerschap en de zeven eigenschappen van optimale ouderbetrokkenheid	27
<i>Frederik Smit</i>	27
5.1 Inleiding	27
5.2 Partnerschap	27
5.3 Communiceren	28
5.4 Verleiden	28
5.5 Praktijk	29
5.6 Zeven eigenschappen van optimale ouderbetrokkenheid	29
6 Managen van het partnerschap met ouders; de presentiebenadering	31
<i>Lenie van Lieverloo, Cees de Wit & Mariëlle Rutten</i>	31
6.1 Inleiding	31
6.2 Presentiebenadering in het kort	32
6.3 Toepassing in het onderwijs	33
6.4 Voorwaarden voor presentie management	34
6.5 Het maken van een vertaalslag	35
7 Over (dis)empowerment van ouders	37
<i>Kees van der Wolf</i>	37
7.1 Inleiding	37
7.2 Verdeskundiging	38
7.3 De risicobenadering	39
7.4 Vroege signalering	40
7.5 Tenslotte	42

8	Ouderbetrokkenheid en leerprestaties	45
	<i>Henk Jansen</i>	45
8.1	Inleiding	45
8.2	Ouderbetrokkenheid waartoe?	45
8.3	Vormen van ouderbetrokkenheid	45
8.4	Welke vormen van ouderbetrokkenheid bevorderen de leerprestaties?	46
8.5	Thuis een rijke leeromgeving scheppen	47
8.6	Ouderparticipatie in de school	47
8.7	Ouderbetrokkenheid thuis heeft het grootste effect	48
8.8	Voorwaarden voor ouderbetrokkenheid	48
8.9	Ouders en school zien de noodzaak van stimulering van de leerprestaties	49
8.10	Is de cultuur van de school is gelijk aan die van de ouders?	49
8.11	Thuis is er geen stimulerende leeromgeving	50
8.12	Heeft de school een open cultuur?	51
	8.12.1 Open communicatie	51
	8.12.2 Vier typen schoolculturen	52
	8.12.3 Als school opschuiven in openheid	54
8.13	Samenvattend	54
9	Ouderbetrokkenheid in de praktijk	57
	<i>Ouko Beuving</i>	57
9.1	Inleiding	57
9.2	Visie	57
9.3	Begin bij de vraag van de ouders	58
9.4	Interne agenda	58
9.5	Cultuuromslag	59
9.6	Intensiveren van de contactmomenten	60
9.7	Tips voor tienminutengesprek	60

Deel III – Activerende zelfanalyse	63
10 Stappenplan optimalisering educatief partnerschap ouders, school en buurt	65
<i>Frederik Smit</i>	65
10.1 Inleiding	65
10.2 Partnerschap ouders en instelling	66
10.3 Stappenplan samenwerkingsrelatie ouders en leraren	67
10.4 Fase 1: Behoeftes en kansen vaststellen samenwerkingsrelatie ouders en leraren	68
10.5 Fase 2: Visie ontwikkelen	71
10.6 Fase 3: Plan opstellen	73
10.7 Fase 4: Plan uitwerken	76
10.8 Fase 5: Plan uitvoeren	78
10.9 Fase 6: Evaluatie	81
11 Planningstools ouders, school en buurt	85
<i>Frederik Smit</i>	85
11.1 Inleiding	85
11.2 Schoolplan en jaarplannen	85
11.2.1 Rol ouders in de MR bij het vaststellen van het schoolplan en de jaarplannen	86
11.2.2 Kwaliteit visie schoolteam op de samenwerking tussen ouders, school en buurt en gewenste verbeteracties	86
11.3 Concrete verbeteracties	88
11.4 ‘Herken de Ouder’	89
Lijst van afkortingen	93
Auteurs	95

Inleiding

Frederik Smit

Tegenwoordig is er geen discussie meer over de vraag of ouders betrokken moeten zijn moeten zijn bij de school en of aan ouders medezeggenschap toekomt. Dit wordt als een vanzelfsprekendheid beschouwd².

Ouders en de school hebben een gezamenlijk belang, namelijk het zorgen voor optimale omstandigheden voor de schoolloopbaan van de leerlingen. Door de ouders en de school te verbinden met de omringende samenleving blijken scholen effectiever te functioneren³.

Op de ene school zijn enthousiaste ouders die meedoen aan allerlei activiteiten. De andere school heeft grote moeite ouders te vinden voor schoolreisjes, boeken kafen, de MR of bestuurlijke functies. Hoe komt dat en wat kun je doen om de betrokkenheid te verhogen?

Montandon (1993)⁴ onderscheidt vier typen contacten tussen ouders, school en buurt wat betreft de schoolloopbaan van kinderen:

- *Partnerschap*: bereidheid bij alle partijen om samen te werken, de thuis-, school- en buurtcultuur op elkaar af te stemmen (waarden/normen) in het belang van de ontwikkeling en het leren van de kinderen thuis, in het onderwijs en de buurt.
- *Samenwerking*: binnen de context van de school.
- *Delegatie*: ouders, school en buurtinstellingen zijn gescheiden werelden. Ouders hebben educatieve taken en opvoedingstaken gedelegeerd aan de school/buurt vanuit desinteresse, tijdgebrek, tekort aan competenties.
- *Opdracht*: leraren hebben onderwijstaken en zijn de experts; ouders blijven op afstand van de school en/of leraren houden een 'professionele afstand' tot ouders en buurtinstellingen. Zie Figuur 1.

2 Smit, F. (Ed.) (2009). *Ouders en school. Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie in de praktijk (pp 10-13)*. Den Haag: Sdu - Uitgevers. Smit, F. (Ed.). (2010). *Inspraak en school. Moderne inspraak in het primair en voortgezet onderwijs*. Den Haag: Sdu – Uitgevers.

3 Noguera, P. (2008). *The trouble with black boys and other reflections on race, equity and the future of public education*. New York: John Wiley & Sons.

4 Montandon, C. (1993). Parent-teacher relations in Genevan primary schools: the roots of misunderstanding. In F. Smit, W. van Esch, & H. Walberg (Eds.). *Parental involvement in Education (pp.59-66)*. Nijmegen: ITS.

Figuur 1 – Typen contacten tussen ouders, school en buurt wat betreft de schoolloopbaan van kinderen (Montandon, 1993)

		Rol school en buurt schoolloopbaan kind	
		Breed: onduidelijk wat betreft afstemming van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van ouders, school en buurtinstellingen	Specifiek: duidelijk bij bepaalde thema's
Rol ouders schoolloopbaan kind	Betrokkenheid/participatie	Partnerschap	Samenwerking
	Afstand ten opzichte van school en buurt	Delegatie	Opdracht

Partnerschap en samenwerking tussen ouders, school en buurt zijn geen doelen op zich, maar strategieën om de volgende doelen te realiseren⁵:

- *Pedagogische en onderwijskundige doelen*: Optimaliseren van de communicatie over onderwijs en opvoeding: de benadering van kinderen thuis, school en in de buurt op elkaar afstemmen om de leerprestaties en het welbevinden van de leerlingen te optimaliseren.
- *Toerustingsdoelen*: Verbeteren van de toerusting van leerlingen (en soms ook ouders) met oog op de schoolloopbaan van de leerlingen ('*empowerment*').
- *Organisatorische doelen*. Het optimaliseren van de school als organisatie en gemeenschap en als deel van de buurt, mede door de participatie van ouders. Ouders leveren een bijdrage aan het reilen en zeilen van de school en de buurt.
- *Democratische doelen*: Het (in)formeel meedenken en meebeslissen van ouders over het beleid van de school via de (G)MR of een ouderpanel. De school legt tevens verantwoording af over haar werk aan de ouders.

5 Smit, F. (1991). *De rol van ouderparticipatie in het basisonderwijs: een onderzoek naar vorm, inhoud en effecten van ouderparticipatie in het basisonderwijs*. ITS: Nijmegen.

Het is van belang dat de school, met de ouders en buurtinstellingen, op basis van serieuze gesprekken, (wederkerige) afspraken maken over hoe ze op een zo optimaal mogelijke efficiënte manier willen samenwerken.

De essentie bij *efficiënt samenwerken* is prioriteiten te formuleren. De eerste vraag die het schoolteam zichzelf dient te stellen is: wat vinden we écht belangrijk bij de samenwerking? En daarna is pas de vraag relevant: wat is urgent? Het is verstandig werkzaamheden als volgt af te werken⁶.

1. belangrijk en urgent (kwadrant 1);
2. belangrijk en niet urgent (kwadrant 2);
3. niet belangrijk en urgent (kwadrant 3);
4. niet belangrijk en niet urgent (kwadrant 4).

Zie Figuur 2.

Figuur 2 – Prioriteiten stellen om partnerschap en samenwerking tussen ouders, school en buurtinstellingen vorm te geven (Covey, 1989)

	Urgent	Niet urgent
Belangrijk	<p>1. Direct handelen</p> <ul style="list-style-type: none"> • spoedklussen • crises/problemen • deadlines <p>Stress</p>	<p>2. Focus op kwaliteit</p> <ul style="list-style-type: none"> • juridische positie van ouders • visie ontwikkelen op ouderbetrokkenheid • activerende zelfanalyse (opstellen schoolplan, jaarplannen, stappenplannen en gebruik typologie 'Herken de Ouder') <p>Persoonlijk leiderschap</p>
Niet belangrijk	<p>3. Toegeven aan verleiding</p> <ul style="list-style-type: none"> • mailtjes checken, telefoontjes beantwoorden • collega's die binnen lopen <p>Belangrijk voor ander</p>	<p>4. Verspilling</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitstelgedrag ('eerst kopje koffie ...') • 'social talk', 'gezellig' vergaderen <p>Vlucht</p>

We concentreren ons bij de Meesterklassen op kwadrant 2.

⁶ Covey, S. (1989). *The seven habits of highly effective people. Powerful lessons in personal change*. New York: Free Press.

De kern van persoonlijke leiderschap is volgens Covey uw tijd zó te organiseren dat het leeuwendeel van de werkzaamheden van het schoolteam zich afspeelt in het tweede kwadrant van Figuur 2: daar bevindt zich namelijk het échte werk.

In het tweede kwadrant bevinden zich zaken die belangrijk en niet urgent zijn. Activiteiten als: duidelijkheid scheppen wat betreft de juridische positie van ouders (rechten en plichten van de school en de ouders), visie ontwikkelen op ouderbetrokkenheid, activerende zelfanalyse (opstellen schoolplan, jaarplannen, stappenplannen en gebruik van de typologie ‘Herken de Ouder’ voor het opbouwen en onderhouden van partnerschapsrelaties van de school met ouders en de buurt).

Meesterklasbijdragen

De ervaringen van deskundigen en de deelnemers aan de Meesterklassen met partnerschap en vormen van samenwerking tussen ouders, school en buurt sluiten aan bij het tweede kwadrant van Figuur 2. Dit zijn de gespreksonderwerpen geweest bij de scholing die het Expertisecentrum Ouders, school en buurt op 28 maart en 20 april 2011 heeft georganiseerd. Voorliggende bundel bevat de Meesterklasbijdragen.

In het eerste deel van de Meesterklasbundel belichten Miek Laemers, Menno van de Koppel, Katinka Slump, Joke Sperling en Kees Jansen de *juridische positie van ouders*. In het tweede deel van de bundel geven Louis Tavecchio, Frederik Smit, Lenie van Lieverloo, Cees de Wit, Mariëlle Rutten, Kees van der Wolf, Henk Jansen en Ouko Beuving hun *visie op ouderbetrokkenheid* en de gevolgen voor de onderwijspraktijk. In het derde deel geeft Fredrik Smit aanzetten voor een *activerende zelfanalyse* als beginpunt voor concrete verbeteracties.

Deel I

Juridische positie van ouders

Inleiding

In het eerste deel van de Meesterklasbundel wordt ingegaan op de juridische positie van ouders. Miek Laemers beschrijft de huidige juridiseringstendens in het onderwijs en ontwikkelingen in het overheidsbeleid rond ouderbetrokkenheid. Zij bespreekt het advies van de Onderwijsraad om de focus te richten op facilitering van partnerschap tussen ouders en school. Menno van de Koppel, Katinka Slump en Joke Sperling laten zien dat de Onderwijsraad er te gemakkelijk aan voorbij gaat dat er in de praktijk helaas geen sprake is van gelijkwaardigheid in de relatie tussen ouders en school. Tenslotte behandelt Kees Jansen globaal de wetgeving waarin ouders een rol spelen en schetst hij enkele actuele ontwikkelingen wat betreft de partnerschap van ouders en school.

1 Betrokken ouders

Miek Laemers

1.1 Inleiding

Toen de rechtbank in de zaak Schaapman had uitgesproken dat de openbare school tekort was geschoten in de zorg voor de kwaliteit van het onderwijs, was de verwachting dat veel ouders de stap zouden zetten naar de rechter om de kwaliteit van het onderwijs aan de kaak te stellen en schadevergoeding te eisen van de school⁷. Wat was het geval? Tom, de zoon van Schaapman, zat van 1992 tot en met 1997 op een openbare Montessorischool in Amsterdam. In die periode was veelvuldig sprake van zieke leerkrachten, waardoor leerlingen over andere klassen moesten worden verdeeld, geen oudergesprekken plaatsvonden en grote delen van de te behandelen leerstof niet werden behandeld.

Ouders dienden daarover in 1995 klachten in, waarna maatregelen werden genomen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Die maatregelen waren echter niet gericht op het opheffen van eventuele achterstanden bij de leerlingen uit de groep van Tom. Eind groep 7 had Tom het niveau van eind groep 6. Hij ging over naar groep 8, waar hij dezelfde leraar had als in groep 7. Bij het oudergesprek eind 1996 spraken de ouders van Tom hun zorg erover uit dat hij nog steeds geen procenten, inhoudsmaten, lengtematen e.d. had gehad en weliswaar klaar was met de aardrijkskunde van groep 8, maar die van groep 7 nog niet had gehad.

Volgens de leraar was dit inherent aan het Montessorisysteem en geen reden tot zorg. In dat gesprek deelde hij mee dat het voorlopig schooladvies mavo was. De ouders van Tom vreesden dat bij dit advies alleen de schoolvorderingen hadden geteld en verzochten de school om een test waarin hiaten in zijn kennis konden worden opgespoord, zodat aan het wegwerken daarvan de resterende maanden kon worden gewerkt. Noch de leraar noch de directie vond zo'n test nodig. De directie ontkende dat er achterstanden waren. Daarop liet Schaapman in januari 1997 zelf een schoolvorderingen/intelligentietest afnemen. Uit deze test bleek dat voor Tom vervolgonderwijs op havo/vwo niveau haalbaar moest zijn. Er werden forse achterstanden geconstateerd. Geadviseerd werd zo snel mogelijk hulp buiten school te zoeken. Vanaf dat

⁷ Rechtbank Amsterdam, 26 mei 1999, nr. H983178, LJN: AN6249.

moment kreeg Tom wekelijks bijlessen van een orthopedagoge. De uitslag van de test was voor de directeur geen reden iets te ondernemen.

Schaapman heeft zich daarop met die uitslag tot de Medezeggenschapsraad gewend. Nadat zij ook andere ouders zover had gekregen dat zij hun verontrusting schriftelijk aan de Medezeggenschapsraad meldden, heeft deze in een brief bij de gemeente aangedrongen op serieuze en substantiële ingrepen om de school voor een gang bergafwaarts te behoeden. Daarop werd een nieuwe leraar aangesteld die aan de slag ging om de schade te herstellen.

Schaapman vordert in deze procedure vergoeding van de kosten van de test en de bijlessen van in totaal f 3903,46. De kantonrechter heeft de vordering toegewezen. In hoger beroep vordert de gemeente de vonnissen van de kantonrechter te vernietigen en de vordering alsnog af te wijzen. Met verwijzing naar de parlementaire geschiedenis van de WBO en de sinds 1 augustus 1998 geldende Wet op het primair onderwijs (WPO), stelt zij dat op haar slechts de verplichting rust zich in te spannen voor de kwaliteit van het onderwijs.

De gemeente stelt dat zij aan haar verplichtingen heeft voldaan door na klachten in het schooljaar 1994/1995 in het daaropvolgende schooljaar tal van maatregelen te treffen en door na de 'brandbrief' van de medezeggenschapsraad ondermeer de groepen 7 en 8 te splitsen en een extra leerkracht aan te trekken voor groep 8. De rechtbank denkt daar anders over: door een dergelijke forse leer- of beter onderwijsachterstand te laten ontstaan en tot halverwege de hoogste klas geen maatregelen te nemen om die op te heffen, is de gemeente tekortgeschoten in de zorg voor de kwaliteit van het onderwijs, waarvoor zij op grond van de WBO verantwoordelijk was en handelde zij in strijd met haar wettelijke plicht, zoals die met name volgde uit de artikelen 8 en 9 van die wet. Deze wettelijke verplichting dient mede ter bescherming van de belangen van leerlingen en ouders, zodat de gemeente daarmee onrechtmatig handelde jegens Schaapman. Het gaat niet om de verplichting een bepaald eindniveau bij een leerling te garanderen, maar om de eis dat de in het schoolprogramma opgenomen lesstof tenminste bij benadering aan de leerling wordt aangeboden. De kosten van het onderzoek en de inschakeling van een orthopedagoge komen als redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid voor rekening van de gemeente. Ook de bijlessen komen geheel voor rekening van de gemeente.

1.2 Juridiseringstendens

Mevrouw Schaapman kreeg haar schadevergoeding en Tom is naar een havo/vwo brugklas gegaan en vervolgens vwo gaan doen. De uitspraak van de rechtbank wordt wel beschouwd als een voorbeeld van de huidige juridiseringstendens in het onder-

wijs: de tendens om de verhouding tussen onderwijsinstellingen enerzijds en leerlingen, studenten, ouders anderzijds in toenemende mate in termen van juridische rechten en plichten te gieten⁸. Vaak wordt in dit verband gewezen op de gelijkenis met de Verenigde Staten, waar de juridische claimcultuur al eerder is begonnen en verder is ontwikkeld. In Nederland heeft de advocatuur op het terrein van het onderwijsrecht de laatste jaren een grote ontwikkeling doorgemaakt. Veel grote, gezaghebbende advocatenkantoren beroepen zich erop dat ze onderwijsjuridische specialisten in huis hebben⁹. Deze ontwikkeling laat zich eenvoudig verklaren door de huidige nadruk die de overheid legt op leerprestaties in combinatie met forse bezuinigingen in het onderwijs.

Publicatie van kwaliteitsoordelen en rendementsgegevens en de invoering klachtenregelingen maken ouders meer bewust van het belang van kwalitatief goed onderwijs. Zij blijken vaker bereid dit belang langs juridische weg veilig te stellen. Zeker nu een uitspraak als die in de zaak -Schaapman duidelijk heeft gemaakt dat veel wettelijke plichten van het bevoegd gezag mede dienen ter bescherming van de belangen van leerlingen, blijken ouders bereid om de school 'aan te klagen'. Toch is er geen explosie van zaken gevolgd en dat valt dan weer te verklaren uit de omstandigheid dat er in het geval van Schaapman erg veel mis ging, hetgeen door ouders werd gesignaleerd en gerapporteerd, maar dat daar vervolgens niet adequaat op werd gereageerd door de school. Alleen wanneer sprake is van overduidelijk en langdurig disfunctioneren zal een vordering tot schadevergoeding voor de rechter kans van slagen hebben¹⁰.

Niettemin heb ik de uitspraak uitvoerig beschreven omdat deze een mooie illustratie is van wat betrokken ouders kunnen ondernemen om ervoor te zorgen dat hun kind goed onderwijs krijgt. Tevens wordt duidelijk dat de gang naar de rechter een uiterste middel is, dat pas na het uitputten van andere middelen, zoals overleg op school, inschakeling van de medezeggenschapsraad, of het indienen van een klacht in beeld komt¹¹. Deze zaak vormt daarmee tevens de introductie op een bijdrage die de betrokkenheid van ouders bij het onderwijs van hun kind vanuit een juridische invalshoek tot onderwerp heeft.

Allereerst zal ik de juridische positie van ouders kort beschrijven. Daarna wordt beschreven welk beleid de overheid voerde en voert op het punt van ouderbetrokkenheid. Het derde onderwerp is het advies van de Onderwijsraad over de rol van ouders

8 Vgl. B.P. Vermeulen, 'Juridisering in het onderwijs', *School en Wet* 1999, nr. 9, p. 11–12.

9 In 2010 is een vereniging opgericht van advocaten en rechtsbijstandverleners in het onderwijsrecht, de VARO.

10 P. Huisman, *School en Wet* 1999, nr. 6, p. 16.

11 Het oordeel over een klacht (op grond van art. 14 WPO) met betrekking tot de kwaliteit van het onderwijs zou vervolgens een rol kunnen spelen bij een rechterlijke procedure tot schadevergoeding.

in de school en in het onderwijs. In de conclusie zal ik antwoord geven op de vraag of versterking van de juridische positie van ouders de sleutel is tot grotere betrokkenheid van ouders of dat die betrokkenheid op een andere manier gerealiseerd moet worden.

1.3 Juridische positie van ouders

De rechtspositie van ouders is op verschillende niveaus in onze regelgeving neergelegd. In de eerste plaats zijn belangrijke waarborgen te vinden in het internationale recht, namelijk in verschillende verdragen. Zo is in artikel 2 van het Eerste Protocol van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM) het recht op onderwijs neergelegd¹². Dit is niet alleen het recht van eenieder om onderwijs te krijgen, maar ook het recht om onderwijs te mogen inrichten. De overheid heeft een positieve verplichting om onderwijs mogelijk te maken ofwel door subsidiëring (bijzonder onderwijs), ofwel door zelf scholen op te richten (openbaar onderwijs). Het primaat van de opvoeding en de keuze van het onderwijs ligt bij de ouders¹³.

Op nationaal niveau is artikel 23 van de Grondwet, het artikel dat gaat over de onderwijsvrijheid, van belang voor de positie van ouders. Hoewel het woord ouders niet voorkomt in het grondwetsartikel, ontlenen ouders er het recht aan om een school te stichten en in stand te houden. De overheid bekostigt de school onder bepaalde voorwaarden. Tot die voorwaarden behoren ook het moeten hebben van een medezeggenschapsraad (zoals geregeld in de Wet medezeggenschap scholen) en een klachtenregeling. De wetgever geeft geen voorschriften over de samenstelling van het schoolbestuur in die zin dat daarin ouders moeten zitten. Naast de WMS zijn er in de afzonderlijke onderwijswetten bepalingen te vinden die de positie van ouders regelen.

Zo bepaalt artikel 44 Wet op het primair onderwijs (WPO) dat ouders ondersteunende werkzaamheden moeten kunnen verrichten ten behoeve van de school en het onderwijs. Op die manier kunnen ouders betrokken zijn bij de school en het onderwijs aan hun kind. Als ouders worden ingeschakeld bij lesgebonden taken (leesouder, huiswerkhelp) blijft het bevoegd gezag eindverantwoordelijk voor de kwaliteit van het

12 Recht op toegang tot onderwijs is niet hetzelfde als het recht op toelating tot willekeurig elke school naar keuze. Het toelatingsbeleid is in handen van het bestuur van de school en kan in concrete gevallen leiden tot weigering van leerlingen.

13 Artikel 2 van het Eerste Protocol bij het EVRM luidt: 'Niemand mag het recht op onderwijs worden onttogen. Bij de uitoefening van alle functies die de Staat in verband met de opvoeding en het onderwijs op zich neemt, eerbiedigt de Staat het recht van ouders om zich van die opvoeding en van dat onderwijs te verzekeren, die overeenstemmen met hun eigen godsdienstige en filosofische overtuigingen.'

onderwijs. In de sectorwetten staan nog enkele bepalingen die aanspraken van ouders bevatten, maar voor ons onderwerp minder relevant zijn¹⁴.

Samengevat hebben ouders de volgende individuele rechten: recht op het kiezen van een school uit een variëteit van scholen, recht op toelating tot openbaar onderwijs, recht op schadevergoeding (zie zaak Schaapman), recht op informatie (o.a. schoolplan, schoolgids, voortgangsrapportage, zorgplan, onderwijskundig rapport), klacht-recht (art. 14 WPO en art. 24b WVO), recht op participatie (WMS, art. 44 WPO, art. 47 en 48 WPO over bindende voordracht van ouders voor leden van het bestuur van een openbare rechtspersoon of openbare stichting), recht op tussenschoolse en buitenschoolse opvang (art. 45 WPO) en recht op informatie wanneer de inspectie de school als zeer zwak beoordeelt.

Ouders hebben natuurlijk ook plichten. Zij moeten voldoen aan de bepalingen van de Leerplichtwet en ze moeten gegevens verstrekken bij toelating van hun kind tot een school (art. 40b WPO).

1.4 Beleid rond ouderbetrokkenheid

In de afgelopen jaren werd duidelijk dat de overheid waarde hecht aan het betrekken van ouders bij de school en het onderwijs van hun kinderen. De totstandkoming van de Wet op de medezeggenschap (WMO) in 1981 getuigt van de wens van de wetgever het democratisch functioneren van scholen te bevorderen. Ruim tien jaar later bij de wijziging van de WMO 1992 ging de wetgever nog uit van invloed van ouders niet alleen via de medezeggenschap, maar ook via het bestuur. In 2007 kwam de WMS tot stand die voor het funderend onderwijs uitgaat van ongedeelde medezeggenschap, omdat alleen zo onmisbare interactie tussen ouders en onderwijspersoneel tot stand zou kunnen komen. Het besturen van scholen door ouders is dan al grotendeels een zeldzaamheid omdat de steeds groter wordende bestuursverbanden professionaliteit en specifieke deskundigheid vragen, eisen die bij ouders doorgaans niet aanwezig zijn.

Rond de eeuwwisseling begon de regering ouders te zien als partners van het onderwijs¹⁵. Het beleid ging uit van gelijkwaardigheid en wederzijdse rechten en plichten, waarna uitbreiding van de individuele positie van de ouder als rechthebbende volgde. De nota 'Governance in het onderwijs' van voormalig minister van OCW Maria van der Hoeven luidde in 2005 het begin in van een nieuwe besturingsfilosofie: heldere,

14 Denk bijvoorbeeld aan de regeling voor het leerlingenvervoer (art. 4 WPO).

15 In 2000 verscheen de nota van toenmalig minister Hermans, *Ouders en school: versterking van het partnerschap*.

moderne bestuurlijke verhoudingen, zowel tussen overheid en instellingen, als tussen instellingen en hun omgeving en binnen de instellingen. De positie van ouders was daarbij ook belangrijk¹⁶. Governance of Goed bestuur gaat over de verdeling van verantwoordelijkheden tussen al diegenen die (kunnen) bijdragen aan de kwaliteit van het onderwijs. Goed bestuur gaat dus over de rol en positie van docenten, managers, bestuurders, toezichthouders, ouders, leerlingen en studenten. Een van de veranderingen die de nieuwe besturingsfilosofie met zich mee brengt is de stimulering van het schoolpersoneel en van bestuurlijke organen tot heldere communicatie met en verantwoording aan de direct belanghebbenden en omgeving. We spreken hier van de introductie van ‘horizontale verantwoording’. De horizontale verantwoording aan ‘*stakeholders*’, waartoe ouders worden gerekend, moet - nu de overheid meer op afstand staat en de schoolbesturen meer autonomie krijgen - sterk naar voren gaan komen. Dat kan via de weg van de medezeggenschap en via de bijzondere informatieplichten van de school. Via convenanten en subsidies worden ouders geholpen om hun betrokkenheid te (gaan) realiseren¹⁷. Versterken van ouderbetrokkenheid is een zaak tussen school en ouders: zij nemen het initiatief en de overheid faciliteert. In de praktijk zien we dat besturenorganisaties en ouderorganisaties werkgroepen instellen, ‘*good practices*’ verzamelen en cursussen organiseren.

Naast de horizontale externe verantwoording zullen scholen aandacht hebben voor de verticale externe verantwoording, die tussen de onderwijsinstelling en het rijk (onderwijsinspectie en minister)¹⁸. Ook hier kunnen ouders hun betrokkenheid tot uitdrukking laten komen: als ouders klachten hebben over iets of iemand op school dan zal de inspecteur daar kennis van nemen. Het inspectietoezicht is aangepast aan de nieuwe bestuurlijke verhoudingen doordat ze de informatievoorziening verder heeft toegesneden op ouders en leerlingen, een lijst van zeer zwakke scholen publiceert en van haar rapporten over zeer zwakke scholen in het primair en voortgezet onderwijs een publieksvriendelijke samenvatting voor met name ouders maakt. De inspectie beoordeelt scholen ook op de mate waarin zij ouders betrekken.

16 Kamerstukken II, 2004-2005, 30183, nr. 1.

17 In november 2005 ondertekenden de organisaties van ouders, leerlingen, personeel, schoolleiders en werkgevers in het po en vo de *Intentieverklaring School- ouderbetrokkenheid*. In 2007 verscheen het manifest *Versterking ouderbetrokkenheid*. Specifiek voor bepaalde doelgroepen worden ook acties ondernomen, bijvoorbeeld *Platform Allochtone ouders en onderwijs*.

18 Er bestaat daarnaast ‘verticaal intern toezicht’ in de relatie Bestuur-Raad van Toezicht en ‘horizontaal intern toezicht’ in de vorm van kwaliteitsprocedures en de Code Goed bestuur. Samen met de twee externe vormen van toezicht vormen ze het ‘Toezichtskwadrant’.

1.5 Advies Onderwijsraad

In de laatste jaren is veel onderzoek gedaan naar de ouderbetrokkenheid in het funderend onderwijs. Zo is een meting verricht onder scholen en ouders in opdracht van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap¹⁹. Genoemd kunnen verder worden diverse onderzoeken van Smit en het preadvies van de Nederlandse Vereniging voor Onderwijsrecht in 2009²⁰.

In de monitor is iets te lezen over de achtergrond van het betrekken van ouders bij de school: in het primair onderwijs ligt voor ruim de helft van de scholen het belang van ouderbetrokkenheid in de ontwikkeling van het kind, het kunnen uitvoeren van (buitenschoolse) activiteiten en/of in het invulling geven aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs. Voor bijna tweederde van de scholen in het voortgezet onderwijs is de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs de belangrijkste reden ouders bij de school te betrekken. Daarnaast noemt tweevijfde van de scholen in het voortgezet onderwijs het meedenken en meespreken van ouders over de kwaliteit het onderwijs, het geven van een stem aan ouders en de ontwikkeling van het kind als belangrijke redenen voor ouderbetrokkenheid. Het kunnen uitvoeren van (buitenschoolse) activiteiten wordt door scholen in het voortgezet onderwijs veel minder vaak genoemd dan door scholen voor primair onderwijs.

Op basis van genoemde en andere onderzoeken heeft de Onderwijsraad geschetst hoe de toekomst van de ouderbetrokkenheid er uit zou kunnen zien in het licht van de nieuwe besturingsfilosofie. De raad heeft zich in zijn rapport 'Ouders als partners' in ieder geval uitgesproken voor versterking van relaties met en tussen ouders op school.²¹ Bij de invulling van dat partnerschap moet de overheid terughoudend zijn, de invulling is aan scholen. Over de communicatie met ouders adviseert de raad dat dit een onderdeel moet zijn van de bekwaamheidseisen van onderwijspersoneel. De Onderwijsraad denkt niet aan (dwingende) schoolcontracten, maar gaat uit van een vrijwillige basis.

De argumenten voor ouderbetrokkenheid zijn volgens de raad van verschillende aard: pragmatisch (taakverlichting), pedagogisch (afstemming thuis/school), psychologisch (bevordert leerproces) en maatschappelijk (bevordert burgerschap en integratie). Relevante factoren zijn: het (eigen)belang van ouders, hun opleiding, hun overtuiging, hun achtergrond en de schoolfase van het kind. Belangrijke bevindingen van de

19 ECORYS en Sardes, *Monitor ouderbetrokkenheid in het funderend onderwijs; Eerste meting onder scholen en ouders* juli 2009.

20 F. Smit, *Ouders en school*, Nijmegen: ITS 2009; F. Smit: *Medezeggenschap: Wind in de zeilen*, Nijmegen: ITS 2009; J. Sperling, K.J. Slump en M. van de Koppel, *De juridische positie van de ouders in het onderwijs*, Den Haag: Sdu 2009.

21 Onderwijsraad, *Ouders als partners*, Den Haag: Onderwijsraad 2010.

Onderwijsraad zijn dat de juridische positie is opgetuigd, maar dat het partnerschap alleen bestaat op papier, dus geen praktijk is. Bovendien is het beleid versnipperd en gericht op ‘randen van het stelsel’. Tot slot is de Raad duidelijk geworden dat ouders met kinderen in het mbo/hbo niet in beeld zijn. De hoofdlijn van het advies van de raad is dat er minder nadruk moet liggen op de juridische positie en juist meer nadruk op partnerschap en oudergemeenschapsvorming. De communicatie met ouders moet onderdeel zijn van de bekwaamheidseisen. Voor sommige ouders zijn resultaatgerichte afspraken nodig en er moet invulling gegeven worden aan ouderverbanden.

Ouderbetrokkenheid is een organisatieopdracht voor ouders zelf en moet gericht zijn op de schoolklas (geen klussendienst). Voorts moet betrokkenheid informeel en afhankelijk van sector vorm krijgen en moet aansluiten bij voorbeelden uit de praktijk. Ouders zouden daarvoor een opstartbudget moeten krijgen.

1.6 Tot slot

Het beschikbare juridische instrumentarium is maar beperkt geschikt om de gewenste ouderbetrokkenheid te realiseren. Het juridisch bouwwerk is immers in de loop van de jaren uitgedijd, terwijl volledige betrokkenheid niet is gerealiseerd. Ouders staan lang niet in alle gevallen in een gelijkwaardige positie tegenover het schoolbestuur. Mogelijk is heil te verwachten van een inzet op ‘gemeenschappelijke winst’ en resultaatgerichte aanpak. Het gaat er niet om de school extra te belasten door de verantwoordingsplicht aan ouders en de taak om ouders te interesseren voor de gang van zaken op school. De school kan juist ontlast worden door ouders te ‘belasten’ en hen een constructieve rol te laten spelen in en rond de school. Daarbij kan het maken van heldere afspraken tussen ouders en school behulpzaam zijn. Vooralsnog blijft ongelijkheid bestaan doordat ouders met een hogere opleiding gemakkelijker de weg vinden naar de leraar en de directeur met vragen over onderwijskundig (onder)presteren in het onderwijs.

Ouders uit sociaal zwakkere en uit allochtone milieus vertonen zich weinig op school. Speciale aandacht zal naar deze groepen uit moeten gaan om uiteindelijk te komen tot een ouderverband waarin alle ouders een zinvolle rol kunnen spelen. Investering in het samenbinden van ouders die elkaar kennen en aanspreken is nodig om uiteindelijk de school niet alleen de helpende hand te kunnen bieden, maar ook om de school ‘met gezag’ aan te kunnen spreken op de gewenste kwaliteit van het onderwijs.

2 De positie van ouders in het onderwijs: juridisch bouwwerk of drijfzand?²²

Menno van de Koppel, Katinka Slump & Joke Sperling

2.1 Inleiding

De Tweede Kamer heeft de Onderwijsraad gevraagd om haar te adviseren over de positie van ouders in het onderwijs en onderwijsondersteuning. In het advies ‘Ouders als partners’ heeft de Onderwijsraad deze vraag vertaald in een advies over ouderbetrokkenheid op school, want het ‘juridische bouwwerk’ van ouders is volgens de raad ‘inmiddels wel compleet’. Dit bouwwerk bestaat uit de leerplichtwet, het recht van ouders op informatie over het onderwijs en het klachtrecht, aldus de raad. Zij adviseert de Kamer om de verhouding tussen de school en de ouders en hun kind niet verder te ‘juridiseren’, maar de focus te richten op ‘facilitering van partnerschap tussen ouders en school’.

2.2 Rechten van ouders

Hoewel wij het eens zijn met de stelling van de raad dat er meer partnerschap tussen ouders en de school moet komen, veronderstelt zo’n partnerschap natuurlijk wel gelijkwaardigheid tussen ouders en de school. De raad gaat er te gemakkelijk aan voorbij dat daarvan in de praktijk helaas geen sprake is. Want, ondanks het feit dat ouders, en niet de staat of de school, primair verantwoordelijk zijn voor het onderwijs aan hun kind, hebben ouders nauwelijks concrete rechten. Het recht op onderwijs is niet wettelijk vastgelegd en de leerplichtwet geeft ouders helemaal geen rechten, maar alleen de plicht om er voor te zorgen dat het kind naar school gaat, ongeacht de kwaliteit van de school. Wie aan die plicht niet stipt voldoet, wordt strafrechtelijk vervolgd. Tegenover die plicht staat bovendien geen recht om tot een school te worden toegelaten. De beslissing tot toelating komt toe aan het schoolbestuur en is in de praktijk een volkomen ondoorzichtig proces. Ook de beslissing tot verwijdering van

22 De auteurs hebben in november 2009 een preadvies geschreven voor de Nederlandse vereniging van onderwijsrecht over de juridische positie van de ouders in het onderwijs. Deze bijdrage is een iets uitgebreidere versie van een ingezonden stuk in de Volkskrant van 20-02-2010; <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/archief/article/detail/979510/2010/02/20/Positie-van-ouders-moet-beter.dhtml>

een leerling wordt door het schoolbestuur genomen en de formele waarborgen daarbij zijn voor ouders zeer beperkt. Dit leidt er toe dat er jaarlijks duizenden kinderen, ondanks de leerplichtwet, thuis komen te zitten.

En ook als een kind tot een school is toegelaten, blijven de rechten van ouders minimaal. Om te beginnen is onduidelijk of er überhaupt wel een juridische relatie is tussen de school en de ouders, waardoor weer onduidelijk is welke de wederzijdse rechten en plichten zijn. Ouders hebben, mede daardoor, geen enkele zeggenschap over het onderwijs aan hun kind en een zeer beperkt recht op informatie, waarbij de school bepaalt welke informatie ouders krijgen. Ouders kunnen weliswaar via de website van de onderwijsinspectie zien hoe deze de school van hun kind beoordeelt. Maar als die beoordeling slecht is, hebben ouders geen recht op informatie over de onderwijsachterstand van hun kind, nauwelijks invloed op verbetering van het onderwijs en geen recht dat het kind bijgespijkerd wordt.

Verder hebben ouders nauwelijks rechten met betrekking tot de (sociale) veiligheid van hun kind op school. Het potentieel van de medezeggenschapsraden wordt nog onvoldoende benut door een gebrek aan expertise, ondersteuning en continuïteit. Schoolbesturen geven er in de praktijk vaak de voorkeur aan om ouders als ‘partners’ niet in positie te brengen om wezenlijke medezeggenschap uit te oefenen, in plaats van te investeren in partnerschap.

2.3 Ongelijkwaardige positie

Ook het klachtrecht verbetert die ongelijkwaardige positie niet. De kwaliteit en objectiviteit van de verschillende klachtencommissies zijn zeer wisselend en de uitspraak is vrijblijvend voor schoolbesturen. Ouders hebben geen recht op bijstand om een klacht in te dienen. De ouderadviesdienst 5010 is alleen een eerstelijnsvoorziening die geen individuele juridische ondersteuning biedt. Schoolbesturen daarentegen laten zich uit de onderwijsbekostiging, en dus gemeenschapsgeld, vertegenwoordigen door advocaten. Bovendien is klagen over een school of het aanspannen van een juridische procedure in de praktijk niet het allerbeste middel is om partnerschap tussen school en ouders te bevorderen. Het is beter om geschillen te voorkomen en het beschermen en verduidelijken van de positie van ouders zal daartoe bijdragen.

In de Nederlandse samenleving is het gebruikelijk dat maatschappelijk zwakke groeperingen wettelijk worden beschermd, zeker als er een groot maatschappelijk belang is bij het goed functioneren van de onderliggende relatie en het doel daarvan. Te denken valt aan de werknemer bij de arbeidsovereenkomst of de consument bij de koopovereenkomst. Deze wettelijke regelingen leiden er tevens toe dat belangengestellingen worden voorkomen, opgelost of verzacht. Er is geen enkele reden waarom ouders die bescherming wordt ontnomen. Als de Kamer meer wil dan een symbolisch gebaar, dan zal de positie van ouders met betrekking tot toelating van hun

kinderen tot scholen, het onderwijs, informatie, een veilige leeromgeving, verwijdering van leerlingen en juridische ondersteuning aanzienlijk moeten worden verbeterd.

2.4 Tot slot

Daarnaast zal er onderhoud gepleegd moeten worden aan de fundering van het onderwijsjuridische bouwwerk, artikel 23 van de Grondwet. Door de toegenomen autonomie van schoolbesturen is de impliciete balans tussen onderwijsaanbieders en -afnemers verloren gegaan. Artikel 23 kan als historisch monument van het Nederlandse onderwijsbestel gestut worden door het recht op onderwijs in het eerste lid op te nemen. Bij alle nobele intenties van de Onderwijsraad mag immers niet vergeten worden wat het doel is van het beoogde partnerschap: het verwezenlijken van het recht op onderwijs van het kind.

3 Wetgeving en actuele ontwikkelingen partnerschap ouders en school

Kees Jansen

3.1 Inleiding

Wie de Nederlandse wetten op het primair en voortgezet onderwijs doorneemt komt daar met grote regelmaat het woord ouders tegen. Allereerst wordt uitgelegd dat met ouders ook de voogden en verzorgers bedoeld worden. Dat geldt dus ook in het vervolg van deze bijdrage.

De manier waarop de ouders ten tonele gevoerd worden is meestal rechtstreeks gekoppeld aan het wel en wee van het eigen kind. Zo zijn er zaken vastgelegd omtrent de informatieverplichtingen die ouders hebben bij de inschrijving van leerlingen, de rapportages vanuit de school met betrekking tot de vorderingen, de rechten op vergoeding van de kosten van leerlingenvervoer, de betrokkenheid van de ouders bij de opstelling en uitvoering van handelingsplannen, de route van klachten en de informatieplicht van het bevoegd gezag wanneer met betrekking tot het kind een zedendelict heeft plaatsgevonden waarbij er van uit moet worden gegaan dat een ten behoeve van zijn school met taken belast persoon de dader is.

3.2 Rol ouders

Als het gaat over (de sturing van) het beleid op de school bevatten deze wetten veel minder regels waarin ouders een rol spelen. De ouders in het primair onderwijs worden geconsulteerd bij de vormgeving van tussenschoolse en voor- en naschoolse opvang en zij worden zowel in het primair als het voortgezet onderwijs door het bevoegd gezag op de hoogte gebracht als de inspectie heeft geoordeeld dat de (bedroevende) kwaliteit van het onderwijs het predicaat zeer zwakke school rechtvaardigt. Dat is het wel zo ongeveer.

3.3 Openbaar en bijzonder onderwijs

Voor wat betreft het openbaar onderwijs worden rechten aan ouders gegeven bij de voordracht van bestuursleden dan wel leden van een mogelijke raad van toezicht voor een openbare rechtspersoon of een stichting voor openbaar onderwijs.

In het bijzonder onderwijs wordt het gevoegd gezag – zij het in steeds mindere mate – gevormd door het bestuur van een schoolvereniging. Daar zit in theorie een kans voor ouders om zich uit te spreken over het te voeren en het gevoerde beleid van de school. De ledenvergadering van een vereniging benoemt en ontslaat namelijk de bestuurders en is bij machte zich uit te spreken over statutenwijzigingen en ontbinding van de vereniging²³. In theorie zou men dus kunnen zeggen dat de algemene vergadering toezicht houdt op het bestuur. De praktijk is weerbarstiger, en daarvoor is een aantal oorzaken aan te wijzen.

In de eerste plaats blijkt in de praktijk dat veel leden de algemene vergadering zelden of nooit bezoeken. Enerzijds is dat een maatschappelijk gegeven: veel mensen komen voor vergaderingen en bijeenkomsten buiten de deur hun stoel niet meer uit, zeker niet als hun rol daar niet van dien aard is dat zij persoonlijk aanwezig moeten zijn, of als de binding met de betreffende vereniging wat diffuus is. Anderzijds is het ook geen goed teken als voor een ledenvergadering honderden mensen zich naar de vergaderplaats begeven. Dan is er vermoedelijk iets vervelends aan de hand – een disfunctionerend bestuur, een niet gedragen fusievoorstel, een voorstel tot verandering van de grondslag of iets dergelijks.

Daarbij mogen we ons ook wel de vraag stellen wie er eigenlijk lid (kunnen) zijn van de vereniging. Als je in de statuten van de diverse verenigingen de vereisten voor het lidmaatschap op een rijtje zet zie je altijd terug komen dat het aspirant-lid de grondslag en de doelstelling van de vereniging ‘als verwoord in de artikelen 2 en 3’ dient te onderschrijven. Slechts een heel enkele keer wordt nadrukkelijk de eis gesteld dat men kinderen op de school of één van de scholen van de vereniging heeft zitten. De tendens in het bijzonder onderwijs is trouwens om verenigingen om te zetten in stichtingen, en in dat geval is het helemaal gedaan met deze soort van invloed van ouders op het beleid van de school.

Veel scholen hebben ook oudercommissies. Hoewel die van oorsprong in het leven zijn geroepen om de betrokkenheid van de ouders in de school bijna letterlijk handen en voeten (en wielen!) te geven krijgen zij dikwijls – ten onrechte – de ruimte zich ook uit te spreken over het beleid van de school. De vraag is trouwens of dat wenselijk is, want er is een veel effectiever instrument voor ouders om het beleid te beïnvloeden: de medezeggenschapsraad (MR).

23 Artikel 2:37 en 2:42 BW.

3.4 Medezeggenschapsraad

De laatste jaren is er een tendens zichtbaar om de schoolbesturen meer dan voorheen keuzemogelijkheden te geven in de manier waarop zij met name het financiële beleid van de school vormgeven. De belangrijkste exponent daarvan is de zogeheten lumpsum: op basis van het aantal leerlingen en nog een paar parameters krijgt de school een geldbedrag toegekend en daarmee moet men het zien te rooien. Wanneer er geld te kort is heeft het schoolbestuur een probleem. Scholen kunnen zelfs failliet gaan. Waar keuzes mogelijk zijn is macht, en waar macht is organiseert de wetgever tegenmacht. In scholen voor primair en voortgezet onderwijs heeft dat zijn vorm gevonden in de invoering, nu vier jaar geleden, van de Wet medezeggenschap op scholen (WMS). De considerans van de WMS meldt nadrukkelijk dat *het in het belang van het goed functioneren van de school (...) wenselijk is het overleg met en de vertegenwoordiging van het personeel en de ouders en leerlingen van de school te verbeteren mede in het licht van de vergroting van de autonomie van besturen van die scholen.*

De MR is dus wettelijk verankerd in de WMS en biedt ouders de ruimte over een groot aantal zaken advies te geven en over een nog groter aantal zaken al dan geen instemming te verlenen. Soms zijn dat zaken die met het brede beleid van de school te maken hebben, zoals de hoofdlijnen van het meerjaren financieel beleid²⁴ of de klachtenregeling²⁵, soms zijn het zaken die alleen de ouders aangaan, zoals het beleid met betrekking tot de informatie-uitwisseling tussen het bevoegd gezag en de ouders²⁶.

De formele medezeggenschap door ouders vereist een andere houding dan die ouders ten toon spreiden ten aanzien van hun kind in de school. Als het gaat over hun eigen kind is het logisch dat de ouders primair hun bevoegdheden willen aanwenden om hun eigen kind een zo gunstig mogelijke schoolloopbaan te bezorgen. Ouders kunnen dan hun invloed doen gelden met betrekking tot bijvoorbeeld de voorwaarden waaronder toelating plaatsvindt, de ontheffing van bepaald onderwijsactiviteiten, de opstelling en evaluatie van handelingsplannen en dergelijke. Daarnaast is er het vrijwilligerswerk in de school, waaraan ouders graag een steentje bijdragen. In die situatie wordt al verwacht dat de ouder werkt vanuit een ruimere blik op de school dan het eigen kind: als leesmoeder werk je ook met de kinderen van andere ouders, en soms zelfs vooral niet met je eigen kind. Ook is er zoals gezegd de oudercommissie, die meestal meer bedoeld is om het vrijwilligerswerk te coördineren of voor de directie als klankbord te dienen m.b.t. praktische aangelegenheden. Hier wordt van de ouders al meer zicht verwacht op het reilen en zeilen binnen de hele school.

24 Art. 11, aanhef en onder b WMS.

25 Art. 10, aanhef en onder g WMS.

26 Art. 13, aanhef en onder k respectievelijk art. 14, tweede lid, aanhef en onder g WMS.

Van ouders in de MR wordt echter in nog sterkere mate verwacht dat zij los komen van het referentiekader van hun eigen kind en zijn klas. Daar wordt verwacht dat zij de belangen van alle ouders en de hele school dienen. Wie in de MR plaatsneemt moet derhalve bezet zijn met een zeker idealisme. De ouder die zich kandidaat stelt met de woorden dat hij daar in de medezeggenschapsraad wil omdat hij vindt dat er met zijn kind niet goed wordt omgegaan mist kennelijk het juiste zicht op de rol van de MR in het beleidsvormingsproces van de school. Wie dat juiste zich weet, maar nog meer invloed wil dan de WMS aan de MR toedeelt kiezen echter voor een plaats in het bestuur of de raad van toezicht. Want de medezeggenschap die de WMS garandeert blijft wel *medezeggenschap*. De zeggenschap ligt bij het bevoegd gezag.

3.5 Maatschappelijke tendensen

Naast de totstandkoming van een wettelijk kader voor ouderbetrokkenheid doen zich in de samenleving ook andere tendensen voor, die zich los van wet- en regelgeving ontwikkelen, maar wel invloed hebben op de wijze waarop de wettelijke mogelijkheden worden ingevuld. Zonder alles te kunnen noemen, kan ik wijzen op de volgende zaken, zoals scholen die ervaren²⁷:

- Scholen ervaren dat ouders zich nadrukkelijker als ‘klant’ opstellen.
- Het aantal eenoudergezinnen groeit en dat levert nog afgezien van (gedrags- en leer)problemen bij de kinderen eigensoortige problemen op in de relatie met ouders.
- Ouders verlangen van de school een breder aanbod dan alleen onderwijs en scholen vragen zich of ze daarvoor voldoende geëquipeerd zijn.
- De hang naar een professionele en bedrijfsmatige cultuur binnen (het personeelsbeleid van) de school staat soms op gespannen voet met de met de mond beleden keuze voor partnerschap van de ouders.
- Zowel scholen als ouders ervaren de steeds weer oplaaiende discussie over de vrijheid van onderwijs als een bedreiging van het recht het onderwijs zo in te richten dat het correspondeert met de opvoeding thuis, en dus als een ondergraving van het voor de schoolresultaten essentiële partnerschap tussen school en ouders.

²⁷ Op basis van ervaringen bij de Besturenraad.

Deel II

Visie op relatie ouders, school en buurt

Inleiding

In het tweede deel van de Meesterklasbundel worden verschillende visies op de relatie ouders, school en buurt gepresenteerd. Louis Tavecchio laat zien dat je het thema ouders en school vanuit verschillende invalshoeken kunt benaderen. Frederik Smit beschrijft welke eigenschappen bepalend lijken te zijn voor optimaliseren van de contacten tussen ouders, school en buurt om de leerprestaties en het welbevinden van leerlingen te verhogen. Lenie van Lieverloo, Cees de Wit en Mariëlle Rutten komen in hun bijdrage met suggesties om partnerschap van school en ouders op alle niveaus in de onderwijsinstelling goed tot zijn recht te laten komen. Kees van der Wolf bespreekt hoe ouders geholpen kunnen worden bij de opvoeding van hun kinderen, zonder ze ‘geleerd hulpeloos’ te maken. Henk Jansen geeft aanwijzingen hoe de schoolcultuur kan bijdragen om open te communiceren met ouders en leerlingen. Ouko Beuving geeft suggesties voor het intensiveren van de contactmomenten van de school met ouders en presenteert tips voor tienminutengesprekken.

4 Ouders en school

Louis Tavecchio

4.1 Inleiding

Het thema ‘Ouders en school’ kun je vanuit meerdere invalshoeken benaderen. Je kunt denken aan de duidelijk zichtbare participatie van ouders op school, zoals de leesmoeders of ouders die ’s avonds naar school gaan voor het voeren van rapportbesprekingen met de leerkracht. Maar je kunt ook denken aan de betrokkenheid van de ouders thuis, zoals voorlezen of het helpen met huiswerk. Het laatste heeft betrekking op onderwijsondersteunend gedrag, in dit geval het bevorderen van leeractiviteiten thuis. Maar ook het tonen van interesse, vragen naar wat er gebeurd is op school, overhoren van hetgeen geleerd is maken hier deel van uit.

4.2 Verantwoordelijk

Ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding en de *ontwikkeling* van hun kinderen. Dat betekent ook dat ze hun kinderen moeten voorbereiden op het naar schoolgaan, ze begeleiden en moeten zorgen voor een pedagogisch klimaat ten gunste van het leerproces en van het gedrag van het kind op school. Dat ze er alles aan doen om de ontwikkelingskansen van hun kinderen te optimaliseren.

4.3 Vanzelfsprekende overlegstructuur

Tegelijkertijd moeten ze zich ervan bewust zijn dat hun kind meer is dan een ‘leerling’, in de (beperkte) zin van een consument van schoolvakken als rekenen, taal, geschiedenis en aardrijkskunde. Dat de school ook een omgeving is waarin het kind andere dingen moet ‘leren’, zoals hoe met anderen om te gaan, anderen te respecteren, zich in anderen te kunnen verplaatsen en rekening met ze te houden. Daarom ben ik een groot voorstander van een flexibele, *vanzelfsprekende* overlegstructuur tussen de verschillende opvoeders die bij het (zelfde) kind betrokken zijn, vanuit het besef ‘wij voeden met z’n allen dit kind op’, we zijn *partners in de opvoeding*. Met die partners bedoel ik de ouders *thuis*, de leerkrachten op de *basisschool* en de pedagogisch medewerkers in de *buitenschoolse opvang* (BSO). De opvoeders die het kind in deze verschillende opvoedingsomgevingen observeren en begeleiden hebben elkaar

veel te vertellen over de sterke en zwakke kanten, kunnen veel van elkaar leren en daardoor het kind optimaal in zijn of haar ontwikkeling stimuleren.

4.4 Tot slot

Gelukkig bestaan er in ons land al voorbeelden van dergelijke ‘partnerschappen’ rondom het schoolgaande kind. Ik doel op een aantal Brede Scholen, waar het gelukt is om een afstemming in aanpak en advies tussen alle opvoeders en instanties die met het kind te maken hebben te realiseren. En, niet onbelangrijk, met enthousiaste (en betrokken) ouders! In die gevallen is de Brede School een prachtig voorbeeld van een geslaagde samenwerking in het belang van de ontwikkeling van het kind.

5 Educatief partnerschap en de zeven eigenschappen van optimale ouderbetrokkenheid

Frederik Smit

5.1 Inleiding

De Onderwijsraad vraagt om expliciete aandacht voor partnerschap van de school met ouders. Om alle talenten van leerlingen te ontwikkelen is het nodig om maximale betrokkenheid van ouders in de school te realiseren²⁸. Het promoten van de partnerschap van scholen met ouders zou een belangrijke rol kunnen spelen bij het verbeteren van schoolprestaties, schoolsucces en het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten. Het zou dan ook belangrijk zijn om ouders bij het onderwijs en de medezeggenschap te betrekken. Wat zijn de voorwaarden? En wat is de rol van de (G)MR²⁹?

5.2 Partnerschap

Onder educatief partnerschap kan worden verstaan de wederzijdse betrokkenheid van ouders, school en buurt om zo optimaal mogelijke omstandigheden te realiseren voor de ontwikkeling en het leren van kinderen, thuis in het onderwijs en in de buurt. Scholen, ouders en buurtinstellingen zijn aanvankelijk geen partners. Ze kunnen dat geleidelijk aan worden voor de periode dat de leerling bij de school staat ingeschreven. Ouders en leerkrachten leren elkaar na een intakegesprek, ouderavonden en ervaringen met inspraakorganen steeds beter kennen, raken ze, als het goed is, steeds beter op elkaar ingespeeld en groeit gaandeweg het vertrouwen³⁰.

28 Onderwijsraad (2010). *Ouders als partners. Versterking van relaties met en tussen ouders op school*. Den Haag: Onderwijsraad.

29 Voor meer informatie over partnerschap en samenwerking tussen ouders, school en buurt zie: <http://www.ru.nl/its/expertisecentrum/expertisecentrum>

30 Wit, C., de (2009). Een partnerschapsmodel bij vormgeven van de relatie tussen school en ouders. In F. Smit. (Ed.) *Ouders en school. Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie in de praktijk (pp 24-36)*. Den Haag: Sdu-Uitgevers,

5.3 Communiceren

Ouders vinden het belangrijk dat ze goed kunnen communiceren met de leerkrachten en dat scholen naar hen luisteren en serieus nemen. Ouders zijn doorgaans bereid om mee te denken over het onderwijsbeleid. Maar volgens hen wordt er door de schoolleiders en het onderwijzend personeel te weinig gevraagd naar de mening van de ouders. Een ouder: 'Docenten zijn gewend les te geven, te oreren en zijn minder gericht op luisteren naar de ouders'.

5.4 Verleiden

De kennis over het belang van tweerichtingsverkeer in de communicatie en de betekenis van de 'zachte krachten' bij ouderbetrokkenheid en medezeggenschap in het onderwijs groeit: streven naar samenwerking, drempels zo laag mogelijk houden, elkaar zo goed mogelijk op de hoogte brengen, er vanuit gaan dat ouders en school als overlegpartners beiden recht hebben op een substantiële beïnvloeding van het onderwijsleerproces en het beleid van de onderwijsinstelling.

De 'zachte' kant blijkt 'harde' resultaten op te leveren en ouders te verleiden om te participeren, zo blijkt uit onderzoek naar ouderbetrokkenheid en het functioneren van de WMS. Niet alleen een goede wetgeving werkt, maar vooral ook de wijze waarop daarmee wordt omgesprongen. De kracht van vertrouwen, de bereidheid om samen te werken en met elkaar op één lijn te willen komen, heeft een meetbaar effect³¹. MR-lid: 'De aardige directeur en de innemende docenten, die eerlijke en oprechte interesse hebben in wat leerlingen en ouders bezig houden, beschikken daarmee over 'tools' die harder zijn dan wet- en regelgeving samen'.

Ouders kunnen op diverse manieren een plek krijgen binnen het netwerk van scholen en buurtinstellingen: via ouderavonden, themabijeenkomsten, (taal)cursussen voor ouders, contactouders, als (G)MR-leden en bestuursleden. Ouders en de school hebben een gezamenlijk belang, namelijk het zorgen voor optimale omstandigheden voor de schoolloopbaan van de leerlingen.

31 Smit, F., Doesborgh, J., Felling, B., Kuijk, J. van (2009). *Medezeggenschap: de wind in de zeilen. Tweede evaluatieve studie invoering Wet medezeggenschap op scholen*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen; Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R. & Brus, M (2008). *Ouders en innovatief onderwijs. Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met vormen van nieuw leren*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen Smit.

5.5 Praktijk

Vanuit de school, de thuis- en de buurtsituatie kan er een positief effect uitgaan op de ontwikkeling en het leren van kinderen. Ouders kunnen een thuissfeer creëren die de ontwikkeling van hun kind stimuleert. Te denken valt aan samen naar de bibliotheek gaan, voorlezen, helpen bij het huiswerk en een tentoonstelling bezoeken. Het is voor ouders minstens zo belangrijk te weten wat hun kind op school en in een buurtinstelling doet en hoe zij hun kind thuis het beste kunnen ondersteunen. Omgekeerd is het voor leraren ook relevant om te weten hoe het kind thuis functioneert en wat ouders met het kind ondernemen. Het is van belang dat de school, buurtinstelling en ouders met elkaar, op basis van serieuze gesprekken, (wederkerige) afspraken maken over een zo optimaal mogelijke samenwerking³².

5.6 Zeven eigenschappen van optimale ouderbetrokkenheid

De volgende zeven eigenschappen lijken bepalend te zijn voor optimale ouderbetrokkenheid:

1. *Beleid ontwikkelen op basis van een eigen inspirerende visie*

Kernvragen: Welke doelen willen we realiseren? Hoe verbinden we aanpak van de school en de ouders met de omringende samenleving? Hoe hoog leggen we de lat?³³

2. *Zorgen voor samenhangende planmatige aanpak*

Kernvragen: Hoe planmatig, samenhangende, (alternatieve) activiteiten ontwikkelen en inspelen op wisselende, onverwachte, situaties? Hoe kunnen we effectief werken om het gekozen doel te verwerkelijken? Wat vinden we precies belangrijk? Wat zijn onze prioriteiten? Wat zien we als (succes) indicatoren voor gewenste kwaliteitsslag op basis van meetbare (SMART)-doelstellingen per speerpunt?³⁴

3. *Vinger aan de pols houden en beleid bijstellen op basis van geconstateerde effecten*

Kernvragen: Hoe kunnen we efficiënt werken en activiteiten verrichten tegen de laagst mogelijke kosten? In welke mate zijn de beoogde effecten op school-

32 Smit, F., Driessen, G., Sluiter, R. & Brus, M. (2007). *Ouders, scholen en diversiteit. Ouderbetrokkenheid en -participatie op scholen met veel en weinig achterstandsl leerlingen*. Nijmegen: ITS. Radboud Universiteit Nijmegen.

33 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2005). *Vertrouwen in de buurt*. Amsterdam: University Press; Noguera, P. (2008). *The trouble with black boys and other reflections on race, equity and the future of public education*. New York: John Wiley & Sons.

34 Epstein, J. (2001). *School and family partnerships: Preparing educators and improving schools*. Boulder, CO: Westview.

prestaties en de sociale competenties van leerlingen bereikt en hoe kunnen deze zo efficiënt mogelijk worden geoptimaliseerd?³⁵

4. *Rekening houden met rechten en plichten van ouders*

Kernvragen: Hoe kun je eerlijk werken en op een evenwichtige wijze proberen om te gaan met de belangen van de betrokkenen? Hoe zijn op basis van serieuze gesprekken (wederkerige) afspraken te maken over een zo optimaal mogelijke efficiënte communicatie, samenwerking en inspraak?³⁶

5. *Stimuleren van actief netwerken*

Kernvragen: Hoe contacten leggen en onderhouden met collega's, informatie uitwisselen met geïnteresseerden die je verder kunnen helpen in je werk, je carrière en je privéleven?³⁷

6. *Stimuleren van een open cultuur*

Kernvragen: Wil de school denken in termen van 'wij' (school, ouders en buurt) in plaats van 'wij-zij'? Wil de school opschuiven naar een meer open communicatiecultuur?³⁸

7. *De zaag scherp houden: professionaliseren*

Kernvragen: Wat kunnen we verbeteren aan de samenwerkingstructuur, de -cultuur, de -bereidheid en/of -vaardigheid om ouderbetrokkenheid te vergroten?³⁹

35 Henderson, A., & Mapp, K. (2002). A new wave of evidence: *The impact of school, family, and community connections on student achievement*. Austin, TX: National Center for Family & Community Connections with Schools/Southwest Educational Development Laboratory.

36 Zoontjens, P. (2009). Van rechten naar plichten. In: Frederik Smit (Ed.) *Ouders en school. Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie in de praktijk (pp 10-13)*. Den Haag: Sdu - Uitgevers.

Winter, M. de (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Vanachter de voordeur naar de democratie en verbinding*. Amsterdam. Uitgeverij SWP; Slump, K. (2009). Ouders aan de zijlijn van het onderwijsveld Bouwstenen. Bijdrage aan de symposiumbundel van de NVOR: *De juridische positie van de ouders in het onderwijs*.

37 Covey, S. (2002). *Prioriteiten. Effectieve keuzes in leven en werk*. Amsterdam: Contact.

38 Quinn, J. Quinn, R.E. (1988). *Beyond Rational Management: Mastering the Paradoxes and Competing Demands of High Performance*. San Francisco: Jossey-Bass.

39 Smit, F., Doesborgh, J., Felling, B., Kuijk, J. van (2009). *Medezeggenschap: de wind in de zeilen. Tweede evaluatieve studie invoering Wet medezeggenschap op scholen*. Nijmegen: ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

6 Managen van het partnerschap met ouders; de presentie-benadering

Lenie van Lieverloo, Cees de Wit & Mariëlle Rutten

6.1 Inleiding

Ouders worden steeds meer gezien als een belangrijke partner voor de school bij de begeleiding en opvoeding van hun kind op school. Samen staan ze sterker en samen kunnen ze betere voorwaarden scheppen voor de ontwikkeling van het kind. Met de invoering van Passend Onderwijs wordt van scholen gevraagd ouders meer zeggenschap te geven. En bij de (horizontale) verantwoording van hun beleid gaan scholen steeds meer de dialoog met ouders aan. Het lijkt er dus op dat het partnerschap tussen school en ouders een steeds belangrijkere plaats inneemt en dat ouders meer en meer een gelijkwaardige gesprekspartner worden van de school Maar is dat in de praktijk ook zo? En wat vraagt het van de schoolleider om het partnerschap van school en ouders goed tot zijn recht te laten komen op alle niveaus in de school?

Wie wil dat ouders – in het belang van hun kind – betrokken zijn bij en participeren in de school, moet toe naar partnerschap. Dat partnerschap ontstaat niet vanzelf. Het vraagt vertrouwen hebben in elkaar, aandacht hebben voor de ander, bereid zijn naar elkaar te luisteren en alles te bespreken. Schoolleiding en team zullen in de school een context moeten creëren waarin dit partnerschap vorm kan krijgen⁴⁰. We hebben het dan over een cultuur waarin betrokkenheid en participatie vanzelfsprekend zijn en over de grondhouding van betrokkenen. Steeds weer blijkt dat partnerschap staat of valt met de grondhouding van waaruit professionals en ouders de relatie met elkaar aangaan en onderhouden. In een poging dat abstracte begrip grondhouding wat meer handen en voeten te geven, is in het project ‘Ouders aan zet!?’ van KPC Groep een relatie gelegd met ‘presentiebenadering’ en ‘presentiemanagement’ in de zin waarin Baart daarover spreekt⁴¹.

De schoolleider kan een presente houding bij docenten stimuleren door op een presente manier leiding te geven. Baart⁴² omschrijft vier manieren waarop een leiding-

40 Zie voor meer informatie over partnerschap tussen ouders en school www.oudersalspartners.nl of www.kpcgroep.nl/ouders. Een eerdere versie van dit artikel verscheen op deze site. Enkele citaten werden ontleend aan het artikel ‘Vertrouwen in elkaar...’ in het tijdschrift *Schoolbestuur* nummer 5 (oktober 2009), ook te downloaden van genoemde website.

41 Baart, A. (2001). *Een theorie van de presentie*. Den Haag: Lemma. Zie verder www.presentie.nl.

42 Baart, A. (2006). *Moet dat nou? Presentie en het verlangen van de manager*. In: *Minder hard – meer hart! Zorgethiek en management: een werkzame combinatie*. Reliëf: Utrecht.

gevende presentie in zijn organisatie kan stimuleren: de schoolleider heeft een visie op onderwijs en op het partnerschap met ouders, is bekend met de praktijk van partnerschap met ouders, neemt de juiste positie in en stemt het management bewust af op het vormgeven van partnerschap met ouders⁴³.

6.2 Presentiebenadering in het kort

De presentietheorie is ontwikkeld door Andries Baart, bijzonder hoogleraar aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit van Tilburg. Baart ontwikkelde de presentietheorie op grond van participerend onderzoek onder hulpverleners die mensen bijstaan die in moeilijke omstandigheden verkeren, zoals daklozen, psychiatrische patiënten, drugsverslaafden. Baart ontdekte dat succesvolle hulpverleners overeenkomsten vertonen in hun aanpak. Kenmerken van deze aanpak zijn menslievendheid, aandacht, een respectvolle benadering van kwetsbare mensen, en het uitoefenen van een zekere drang om zorg te accepteren of om bepaalde acties te ondernemen. De kern van de aanpak noemt hij presentie: 'vanuit er-zijn-met de ander komen tot er-zijn-voor de ander'. Deze algemene karakteristiek laat zich concretiseren in een achttal kenmerken. Bij elk kenmerk hoort een werkprincipe en een waarde die kenmerkend is voor dat principe. Om een beeld te geven van de presentiebenadering worden de acht kenmerken in onderstaand kader kort weergegeven.

1. *Vrij zijn voor*

In de presentiebenadering kom je – ook als professional – bij de ander binnen zonder vaststaande agenda. Wat aandacht verdient, moet zich als zodanig kunnen melden en dat vergt een zekere vrijheid. Je laat je leiden door wat de ander aan de orde stelt. Je bent daarvoor beschikbaar.

2. *Openstaan voor*

Als professional opereer je niet vanuit een vaste plek, je mengt je onder je collega's, je leerlingen, je ouders. Het gaat er niet om dat de mensen zich naar jou keren, maar dat jij je naar hen keert. Voor een mentor betekent dit dat hij het contact met ouders ook zoekt in bijvoorbeeld een huisbezoek of een andere sociale context die voor de ouders gebruikelijk is.

3. *Een aandachtige betrekking aangaan*

Als je je vrij hebt gemaakt en je opent (zonder je te verbinden met externe en interne eisen) betrek je je nu op de ander. Je bouwt een andere dan alleen een functiespecifieke relatie met de ander op. Je aandacht is daarbij ongericht en open voor alles wat zich aandient.

4. *Aansluiten bij het bestaande*

De agenda wordt in hoge mate bepaald door wat de ander aan de orde stelt en zoals de ander dat aan de orde stelt. Als presentiebeoefenaar blijf je bij het verhaal van de ander en diens taal zonder dat verhaal te duiden in termen die vreemd zijn aan dat verhaal.

43 In het vervolg spreken we over schoolleider. Daarvoor kan m.m. ook bestuurder of afdelingsleider (m/v) gelezen worden.

5. *Perspectiefwisseling*

Het gaat erom de werkelijkheid van de ander te leren kennen, diens wereld waar te nemen vanuit diens perspectief. Het begrip van de ander en diens situatie zoals-die-is, komt tot stand in een min of meer ongestructureerd gesprek. En eventuele doelen (wat gaan we doen, wat is goed en hoe moet het nu verder?) krijgen in een losse beraadsvorm gestalte.

6. *Je aanbieden*

Presentatiebeoefenaars nestelen zich in het sociale netwerk van de ander en vullen daarin ook gaten op. Ze gaan op een ongehaaste, trouwe en onvoorwaardelijke wijze deel uitmaken van de sociale wereld van de ander.

7. *Geduld en tijd*

Als presentatiebeoefenaar ben je principieel ongehaast, neem je de tijd en gun je de ander de tijd. De tijd wordt bovendien niet gestructureerd door een fasegewijze uitvoering van een plan van aanpak, maar door trouw. Tijd is nodig voor het naar boven laten komen van wat goed kan zijn. Vaak kunnen alleen in vrije, onbelemmerde tijd nieuwe betekenissen, nieuwe zingeving ontstaan.

8. *De trouwe toelag*

Als presentatiebeoefenaar ben je trouw aan mensen, je komt alsmaar terug, je bent loyaal, volstrekt toegewijd en toegedaan. Die trouw aan wie moeite heeft zich te laten zien in de staat waarin hij verkeert, werkt troostend. Die trouw staat of valt met betrouwbaarheid. Je gaat niet met het verhaal van de ander 'aan de haal' door er jouw verhaal van te maken, het om te smeden of op een andere manier wezenlijk te herformuleren.

Bron: vrij naar Baart⁴⁴

6.3 Toepassing in het onderwijs

De presentietheorie van Baart is ontwikkeld in het kader van zorg en hulpverlening. Zijn inzichten kunnen ook in het onderwijs worden toegepast. KPC Groep heeft een begin gemaakt met een onderzoek waarin wordt nagegaan in hoeverre de principes van presentie ook in het onderwijs waardevol kunnen zijn. Hierbij is verkend of en hoe de presentiebenadering toepasbaar is in de relatie met ouders, in het bijzonder als het gaat om een leerling met een zorgvraag⁴⁵. De benadering is echter veel algemener van toepassing.

Visie leidend, altijd

“Onze school heeft een visie op de manier waarop we met ouders willen omgaan. Die visie hebben we samen met de ouderraad geformuleerd en komt erop neer dat we werken met dezelfde doelstelling, samen verantwoordelijk zijn voor het kind, en ieder een eigen rol daarin hebben. De essentie is dat je als gelijkwaardige partners met elkaar in gesprek gaat”, zegt Jessica Sonnemans, sectordirecteur HAVO/VWO bovenbouw van de Philips van Horne Scholengemeen-

44 Baart, A. (2001). *Een theorie van de presentie*. Den Haag: Lemma.

45 Zie voor een eerste neerslag het artikel 'Vertrouwen in elkaar...' in het tijdschrift *Schoolbestuur* nummer 5 (oktober 2009) (zie een voorgaande voetnoot).

schap in Weert. ‘We hebben al jaren een goed werkende ouderraad. De manier waarop we in de ouderraad met elkaar omgaan is exemplarisch voor hoe we met ouders omgaan, ook in individuele gesprekken. Het belangrijkste is dat je bereid bent naar elkaar te luisteren en alles met elkaar te bespreken. Daarvoor is vertrouwen in elkaar nodig. De presentiebenadering is in mijn ogen een goede manier om dit uitgangspunt vorm te geven.’

6.4 Voorwaarden voor presentie management

Een belangrijke voorwaarde voor het toepasbaar maken van de presentiebenadering in het onderwijs is dat onderwijsgeevenden ook in de gelegenheid worden gesteld om de presentiebenadering in de praktijk te brengen. De ruimte hiertoe kan geschapen worden door de schoolleider. Wat vraagt dit van hem of haar? Met andere woorden: hoe kan presentie ‘gemanaged’ worden?

Uiteraard vraagt presentie management om een schoolleider die zelf present is. Daarmee maakt de schoolleider echter nog niet per se presentiebeoefening mogelijk voor de professional op uitvoerend niveau. In het artikel ‘Moet dat nou? Presentie en het verlangen van de manager’ schetst Baart een aantal manieren waarop de leidinggevende een presentiebenadering in zijn organisatie kan stimuleren⁴⁶. In het kader van dit artikel zullen we drie van deze voorwaarden nader beschouwen.

1. *Er moet een inhoudelijk referentiepunt zijn.* Een visie of richtsnoer waarmee het schip een eigen koers kan varen. Voor de schoolleider betekent deze voorwaarde dat er een visie moet zijn op wat goed onderwijs is en hoe goed onderwijs in de school vorm krijgt. In het verlengde daarvan is er ook een visie op het partnerschap met ouders. Voor de schoolleider is deze visie op het partnerschap leidend in de keuzes die hij maakt. Hij stelt zijn visie op dit partnerschap niet bij omdat dat financieel wenselijk is, hij laat zich niet leiden door een incident of hype maar vindt vanuit zijn visie manieren om met eventuele knelpunten om te gaan. Want dat partnerschap ‘staat’: samen kun je meer voor leerlingen betekenen dan ieder voor zich.
2. *De schoolleider moet de praktijk goed kennen.* De schoolleider moet een goed beeld hebben van de onderwijspraktijk en van de eisen die het geven van goed onderwijs stelt aan de professional. De schoolleider moet ook een goed beeld hebben van wat partnerschap met ouders vraagt van hemzelf, de medewerkers en de ouders. Mede op basis van dat beeld kan hij het partnerschap met ouders in de school organiseren en faciliteren; hij weet welke voorwaarden noodzakelijk zijn voor een partnerschap tussen zijn medewerkers en ouders, hij weet wat dit vraagt van zijn

46 Baart, A. (2006). *Moet dat nou? Presentie en het verlangen van de manager. In: Minder hard – meer hart! Zorgethiek en management: een werkzame combinatie.* Reliëf: Utrecht.

mentoren, hij weet welke vragen er in zijn school spelen en kan vragen van ouders en medewerkers in de juiste context plaatsen.

3. *De schoolleider moet ook op de goede plek gaan staan.* Hij moet de juiste positie innemen ten opzicht van het onderwijsproces, de onderwijsprofessional, de leerlingen en de ouders en alle druk die van buiten op zijn organisatie afkomt. Bij die druk gaat het om een strijdtoneel waarop met name drie tegengestelde krachten elkaar treffen. Baart noemt deze krachten ‘logica’s’. Hij onderscheidt hierbij de bureaucratische logica (daaronder verstaat hij boekhoudkundige transparantie, efficiency, verantwoordelijkheden en opbrengsten), de professionele logica (de goede methodiek, ‘*evidence informed practices*’, enzovoorts) en de marktlogica (de maatschappelijke en politieke opdracht). De vraag is hoe de schoolleider met deze logica’s omgaat. Als hij toegeeft aan de druk van een van de logica’s, dan wordt hij respectievelijk een boekhouder, een ‘methodiekboer’ of een speelbal van overheids- en lokaal beleid. Een goede schoolleider, aldus Baart, kiest niet voor één van deze drie logica’s maar kiest voor goed onderwijs en in het verlengde daarvan voor het partnerschap met ouders. Hij legt daar een soort beschermende band van ‘management’ omheen, zodat in het primaire proces medewerkers voldoende gefaciliteerd zijn om te werken aan goed onderwijs en een partnerschap met ouders.

Presentie en de MR

Een vestigingsdirecteur van een brede scholengemeenschap, vertelt dat er op haar school ook op schoolniveau veel contact is met ouders. Er is een klankbordgroep en een Medezeggenschapsraad waarin ouders participeren. Doel is om met deze groep ouders te praten over het onderwijs in de school en ouders verder te laten kijken dan de ervaringen die zij hebben met hun kind. Dat lukt maar matig – tot nu toe lijkt het vooral om belangen en technische aangelegenheden te gaan. Echt contact en zicht op wat er bij ouders leeft, is er niet.

Het is dan aan de schoolleider om de juiste positie in te nemen: kies in dialoog met de betrokken ouders de inhoudelijke onderwerpen die je wilt bespreken en zoek naar een inspirerende aanpak. Organiseer bijvoorbeeld werkbezoeken aan een andere school of draai een film en ga aan de hand daarvan in gesprek. De resultaten zijn vaak verrassend.

6.5 Het maken van een vertaalslag

De presentietheorie van Baart is ontwikkeld in het kader van zorg en hulpverlening. Dit heeft consequenties voor het maken van een vertaalslag naar het onderwijs. Natuurlijk is er in het onderwijs ook sprake van zorg. En zoals uit deze bijdrage blijkt zijn er ook in bredere zin voldoende aanknopingspunten te vinden voor presentie-management in het onderwijs.

De presentiebenadering biedt een mogelijkheid om het inzicht in met name de primaire processen in de onderwijspraktijk te verdiepen en zicht te krijgen op processen rond erkenning van de leerling, diens identiteitsontwikkeling en het aansluiten bij de

specifieke context van de docent, de leerling en diens ouders. Bovendien geeft de benadering handvatten voor de inkleuring van de grondhouding van waaruit ouders en medewerkers, leerlingen en medewerkers, leerlingen onderling en medewerkers onderling contact met elkaar zoeken en onderhouden. Gesprekken met scholen en ouders bevestigen deze indrukken.

Presentiebenadering ‘werkt’

Een school waar je duidelijk kunt zien dat een presentiebenadering ‘werkt’, is basisschool de Lea Dasbergschool in Arnhem. Ouders die zich aanvankelijk terughoudend of misschien zelfs vijandig opstelden, gingen meedoen aan de activiteiten van de school. Dat kwam door de laagdrempeligheid van de school, doordat de leerkrachten respectvol openstaan voor het verhaal van de ouders zelf, en niet meteen oordelen. Dat helpt een goede relatie vorm te geven. Dat is ook de kern van presentiebenadering: werkelijk openstaan, mensen serieus nemen, zorgen dat je tijd voor ze hebt, meekijken met de ouders en niet meteen van een eigen beeld uitgaan. De relatie zelf als belangrijk zien, en het doel van het gesprek daarbinnen plaatsen. Een presentiebenadering wil dus niet zeggen dat je daarmee alle doelen van het gesprek aan de kant moet schuiven. Daarnaast is het belangrijk om te reflecteren: wat maakt een gesprek spannend voor de ouders en voor de leerkracht? Het vraagt veel van een leerkracht om steeds opnieuw te durven kijken wat gepast is in een relatie en daarin ook te durven afwijken van een protocol of een vaste procedure. Dat kan alleen als een leerkracht zich gesteund voelt door collega’s. Die steun kan ontstaan door regelmatig met elkaar te reflecteren op de relatie met verschillende ouders: wat staat er op het spel voor de ouders? Wat is het belang voor de school en de leerkracht? En wat betekent dat voor wat je kunt doen? Je moet je blijven afvragen hoe je een gesprek in stapt, met welke beelden, daar raak je nooit volleerd in.”

7 Over (dis)empowerment van ouders⁴⁷

Kees van der Wolf

7.1 Inleiding

*'Listening to and respecting individual choices and strategies could trigger alternative forms of interventions aiming to support and foster individual capabilities'*⁴⁸.

Steeds meer aspecten van het gewone leven worden onder de regie van deskundigen geplaatst, omdat we ervan overtuigd zijn geraakt dat een professionele aanpak beter is dan een 'lekenbenadering'.

Dat vinden ook veel ouders. Zij vinden de aanpak van kinderen in deze complexe samenleving een lastig karwei: ze zijn blij als anderen willen meedenken en meedoen, zodat de verantwoordelijkheid voor het opvoeden kan worden gedeeld. Zij laten zich graag door deskundigen ondersteunen bij de opvoeding.

Vragen van ouders over de opvoeding worden vaak vertaald in een behoefte aan professionele hulp via beproefde interventies. Maar deze zijn niet altijd nodig, omdat veel gezinnen over eigen hulpbronnen en ideeën beschikken om problemen aan te pakken.

De principiële vraag die we ons moeten stellen is of de afhankelijkheid van hulpverlenende instanties niet zo groot is geworden dat voor het zelfvertrouwen en eigen ideeën van ouders in opvoedingskwesaties geen plaats meer is. Hoe verhouden de gerechtvaardigde bedoelingen van de degenen die gezinnen willen helpen zich tot de autonome positie als burger in de samenleving? Hoe kunnen wij ouders helpen bij de opvoeding van hun kinderen, zonder ze 'geleerd hulpeloos' te maken?

Het zich afhankelijk maken van experts kent een aantal nadelen. Het kan er toe leiden dat de ouders zich geen probleem eigenaar meer voelen. In het klassieke professionaliseringsmodel doet de kennis van de leek niet ter zake. De zorgprofessional is het meest deskundig en verantwoordelijk voor de oplossing van het probleem. Als de leek al taken te vervullen heeft, dan is het als verlengde arm van de professional.

47 Dit stuk is een bewerking van een rapport dat Van der Wolf en Huizinga in 2010 schreven.

48 Schoon, I. (2006). *Risk and Resilience, Adaptations in Changing Times*. Cambridge: Cambridge University Press.

In deze bijdrage wordt eerst ingegaan op de versterkte inbreng van deskundigen in de opvoeding. Dan wordt de tendens de opvoeding te beschouwen als risicovol en problematisch aan de orde gesteld. Vervolgens worden de voor- en nadelen van 'vroege signalering' besproken. Besloten wordt met een korte schets van alternatieve ontwikkelingen in de ondersteuning van ouders. Deze zijn vooral gericht op het versterken van de functionele relatie tussen het gezin en de sociale omgeving.

7.2 Verdeskundiging

'Steun aan de ouders' is vaak een eufemisme voor een steeds sterkere inbreng van deskundigen in de wijze waarop ouders zich zouden moeten gedragen. In de jaren '50 van de vorige eeuw al was het de Engelse kinderpsychiater Winnicott die er op wees dat deskundigen niet tussen ouder en kind moeten komen. In 1976 verscheen een rapport van het Engelse Committee on Child Health Services. Dit benadrukte dat de toename van disciplines die zich richten op de opvoeding op zich gunstig is, maar dat het er niet toe moet leiden dat het zelfvertrouwen van ouders om hun kind op te voeden afneemt.

Tegenwoordig hoort men dit soort geluiden veel minder. Opvoeden wordt voorgesteld als een zeer complex geheel waarbij deskundigen niet gemist kunnen worden. Vroeger lag de nadruk van professionals op ondersteuning van probleemgezinnen, die bijvoorbeeld kinderen extreem verwaarloosden. Deze vrij bescheiden rol is nu vervangen door een ambitieuzere aanpak, gericht op *alle* ouders. De verschuiving van de focus op een kleine groep gezinnen naar alle ouders verwijst naar verdeskundiging van de opvoeding, met een eigen dynamiek.

Beleid dat bedoeld was voor een kleine groep probleemkinderen en probleemouders is onbedoeld uitgegroeid tot een beleid van preventieve jeugdzorg met risicotaxaties, monitoring en professionele interventies. Er is een heel instrumentarium ontwikkeld om zicht te krijgen op de kinderen die risico lopen – bijvoorbeeld als hun alleenstaande moeder nog een tiener is of verslaafd. Of allebei. Of doordat ze opgroeien in armoedige omstandigheden. We hebben steeds meer kennis over indicatoren, diagnostiek en interventies, waardoor het mogelijk is geworden kinderen steeds vroeger te identificeren als risicogeval en het lijkt steeds aantrekkelijker ze met inbegrip van het gezin een traject aan te bieden. Deze ontwikkeling is steeds krachtiger geworden.

De gehanteerde interventies zijn vaak gebaseerd op paradigma's uit de gezondheidszorg. Door middel van empirisch onderzoek worden daar oorzaken en versterkende factoren in kaart gebracht, zoals virussen, vergiftigingen, eetgewoonten, gebrek aan oefening, etc. Vervolgens worden programma's ontwikkeld dat er op gericht zijn de oorzaken en condities te beïnvloeden. Voorbeelden: het immuniseren van individuen tegen de werking van risico's, gezondheidsprogramma's, gedragsmodificerende pro-

gramma's of een wettelijk verbod op bepaalde stoffen (medicijnen bijvoorbeeld). Volgens wordt een evaluatie uitgevoerd en indien een nodig een nieuw of een aangepast programma ontwikkeld. Bij de aanpak van problemen in gezinnen wordt in dezelfde richting gedacht. Het is de vraag of we hier goed aan doen.

7.3 De risicobenadering

Opvoedingsondersteuning wordt wel omschreven als 'een set maatregelen die ouders en toekomstige ouders helpt hun eigen sociale, emotionele en fysieke behoeften en die van hun kinderen te begrijpen, met het oog op een betere relatie tussen ouders en kind'. Het gaat dus niet zozeer om een aantal handige tips en praktisch advies; het gaat veel verder. Ouders moeten anders gaan denken over zichzelf en over de kinderen.

Was vroeger de opvoeding een taak van de ouders, daarbij gesteund door familie, kerkgenootschap of ander netwerk, nu is het een publieke taak geworden waar de overheid zich verantwoordelijk voor voelt. De idee heeft postgevat dat er steeds meer probleemkinderen zijn en dat gezinnen daarbij meer en intensiever ondersteund moeten worden. Over jongeren en gezinnen wordt de laatste tijd vooral gesproken in termen van risico's en overlast. Het idee dat kinderen voortdurend 'at risk' zijn, is sinds de jaren '80 een cultureel dogma geworden. Hillary Clinton benadrukt in haar boek *'It takes a village'* bedreigingen, problemen en risico's voor kinderen (geweld, verwaarlozing, uiteenvallende gezinnen), zonder voldoende aan te geven dat het in veruit de meeste gevallen gaat om verantwoordelijke en liefhebbende ouders. In het huidige politieke klimaat is er dan ook toenemende aandacht voor de ernstigste gevallen en voor repressieve maatregelen.

Ook de theorie-ontwikkeling van disciplines als de psychologie en de pedagogiek, toch ooit bedoeld als bijdrage aan het welzijn en geluk van mensen, is verstrikt geraakt in het denken in termen van problemen, tekorten, overlast, kwetsbaarheden en risico's. De benadrukking van wat er mis is aan mensen is ook daar symptomatisch.

De Engelse socioloog van Hongaarse huize Furedi geeft een interessante analyse van het begrip 'risico'⁴⁹. Hij geeft aan hoe de betekenis van het begrip in de loop van de tijd is veranderd. Het Engelse begrip '*risky*' of '*riskful*' kan worden vertaald met 'gevaarlijk, gedurfd, gewaagd, hachelijk, op het kantje af'. '*To take a risk*' is wagen, zaken op het spel zetten. De formulering houdt in dat iemand bewust de keuze maakt

49 Furedi, F. (2004). *Therapy Culture. Cultivating vulnerability in an uncertain age*. London: Routledge.

om iets uit te proberen, te experimenteren met de kans op mislukking. Het nemen van risico's verwijst naar actieve mensen die bewust de mogelijkheden opzoeken om hun omstandigheden te verbeteren. Vergelijk ondernemers die grote risico's nemen. Ze lopen soms goed af, maar ook weleens niet. Of bergbeklimmers die de grenzen van hun mogelijkheden opzoeken. Zij gedragen zich riskant.

'*At risk*' zijn, zo betoogt Furedi verder, verwijst tegenwoordig zelden naar een activiteit die bewust wordt gekozen. Het slaat nu meer op mensen die het slachtoffer zijn van omstandigheden waar ze weinig aan kunnen doen. '*At risk*' zijn is niet langer iets dat een mens *doet*, maar iets wat hij of zij *is*. Risico wordt beschreven als een constante staat waarin je verkeert. Het is geworden tot een attribuut, een kenmerk van een persoon of een gezin, een permanente staat van kwetsbaarheid. Als een risico moeilijk te voorkomen is, blijft er voor de mens niet veel anders over dan het te vermijden of te minimaliseren. In dit scenario zijn de omstandigheden actief en het slachtoffer van de omstandigheden passief. Volgens Furedi worden de normale onvoorspelbaarheden en onzekerheden van het leven tot risico's 'geobjectiveerd', tot omstandigheden waarop we geen invloed hebben. Dit leidt tot gevoelens van machteloosheid en hulpeloosheid en tot vragen om ondersteuning.

In mijn opvatting hebben risicofactoren vaak betrekking op beperkte participatie van gezinnen (en dus kinderen en jongeren) in sociale systemen. Gezinnen staan er alleen voor. Fundamenteel zijn dus *participatie-problemen*. Op deze problemen zou de steun aan gezinnen vooral gericht moeten zijn. Maar daar over later meer.

7.4 Vroege signalering

De overtuiging dat om problemen te voorkomen men er vroeg bij moet zijn, gaat terug tot de 18^e eeuwse geschriften van Jean Jacques Rousseau, Comenius, Pestalozzi, Montessori, tot en met de huidige voorstanders en ontwikkelaars van speciale programma's voor jonge 'risicokinderen'. Vroegtijdige onderkenning van problemen wordt van groot belang geacht.

Ten aanzien van vroege aandacht voor 'probleemsignalen' en risico's bij kinderen zijn echter twee elkaar tegensprekende veronderstellingen te horen. De eerste veronderstelling gaat er vanuit dat vroege signalering van (beginnende) problemen en tijdige diagnose daarvan, een preventieve uitwerking heeft. Alleen dan kan tijdig de juiste zorg verleend worden. Escalatie kan dan worden voorkomen, waardoor uiteindelijk de mogelijkheden van een positieve ontwikkeling worden bevorderd.

De andere veronderstelling vestigt de aandacht op de associatie van vroege diagnosestelling met etikettering en stigmatisering die het effect kunnen hebben van een '*self-*

fulfilling prophecy'. Kinderen en hun ouders worden al snel probleemeigenaar en gaan zichzelf ook zo voelen en zich er naar gedragen. Met ons gezin, met ons kind is 'iets' aan de hand. Er wordt onvoldoende ruimte gegeven voor ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen en door ouders en familie bedachte oplossingen. Werkt de vroege aanpak dan eigenlijk wel zo preventief?

Bij vroege interventie wordt bovendien aangenomen dat het mogelijk is kinderen en jongeren op te sporen die zonder steun en aandacht later in de problemen komen. Voor de praktijk vertaald: dit betekent dat een aanpak op dit gebied de kinderen er uit pikt die het later waarschijnlijk moeilijk krijgen en de kinderen waarvoor dit niet geldt 'met rust laat'. Dit is moeilijker dan het lijkt. We weten veel meer dan vroeger over risicofactoren, maar de werkwijzen om de kinderen er uit te pikken die het echt nodig hebben, kent nog veel gebreken. Het instrumentarium is nog verre van volmaakt. Het gaat hier tenslotte niet om exacte wetenschap. Belangrijk is het hierbij te bedenken dat de ontwikkeling van kinderen *fluctueert*. Kinderen vallen dan weer binnen en dan weer buiten de risicogroep. Dat geldt ook voor gezinnen.

Dit heeft te maken met omgevingsfactoren als ondersteunende en warme familiebanden, positieve vrienden en succes op school. De British Cohort Study laat zien dat veel van de kinderen die het in sociaal opzicht moeilijk hebben op 5-jarige of 16-jarige leeftijd, al vroeg kunnen worden geïdentificeerd. Daar staat tegenover dat de helft van de latere 'probleemgevallen' niet op deze manier kon worden aangewezen. De ontwikkeling van kinderen verloopt dus niet volgens vaste stramien, en volgens vaste trajecten. Voor een belangrijke deel omdat veel kinderen veerkracht tonen als zij problemen krijgen. Het begrip veerkracht is in dit kader van belang. Het gaat om goed functioneren *ondanks* moeilijke omstandigheden (succesvolle ontwikkeling ondanks de aanwezigheid van risicovolle omstandigheden). De kracht om zelf problemen op te lossen moet niet worden ondermijnd door onnodig en voortijdig ingrijpen door mensen die niet tot de 'in-group' behoren.

Steeds meer aspecten van het gewone leven worden dus onder de regie van professionals geplaatst. Dit versterkt de verwachting dat voor ieder kind- of gezinsprobleem wel een oplossing kan worden gevonden en dat het heil uiteindelijk van professionals komt.

Richtinggevend uitgangspunt moet zijn dat *de ouders de natuurlijke opvoeders van het kind zijn, maar dat, gezien de complexe en pluralistische maatschappij opvoeders soms gediend zijn met hulp*.

Die hulp moet gericht zijn op het vergroten van hun zelfredzaamheid ('*empowerment*'), zowel van het kind als van de ouders.

De vraag die leidend zou moeten zijn is: ‘hoe vullen beroepsopvoeders (mensen werkzaam in de voorschool en het onderwijs), zorgprofessionals (zoals jeugdverpleegkundigen) en ouders elkaar zo aan dat zij bijdragen aan de optimale ontwikkeling van kinderen, in cognitief en sociaal-emotioneel opzicht?’

7.5 Tenslotte

De overheid kan een ondersteunende omgeving bestaande uit familie, vrienden en burens nu eenmaal niet vervangen. En hoe meer de overheid naar zich toe trekt, hoe minder de sociale omgeving nog geactiveerd zal worden. Wij zijn ons te veel gaan focussen op de ongeveer 5% waar echt iets mee aan de hand is. De oplossing zit er in om het eenzijdige risico- en zorgperspectief te verlaten en het accent te verleggen naar de kracht van de sociale omgeving.

Onderzoek levert informatie op over een gebrek aan aansluiting bij de behoeften van ouders en van eenzijdige informatieoverdracht⁵⁰. Dit geldt zowel voor autochtone als voor allochtone Nederlandse ouders en kan dus beschouwd worden als een ‘systeemfout’. Eenrichtingsverkeer van deskundigen naar ouders domineert en doelen en middelen worden vaak eenzijdig door ‘professionals’ bepaald. Omdat de aanpak paternalistische trekken heeft roept deze op den duur ook weerstanden op. Het accent ligt vaak op het verhogen van kennis en vaardigheden van opvoeders ten behoeve van de ontwikkeling van kinderen, die weer uitgaat van een visie op de ‘normale kindontwikkeling’, die dus eigenlijk van boven opgelegd wordt. Van ondersteuning van ouders in de vragen en problemen die zij zelf ervaren is slechts mondjesmaat sprake. Uitgaande van het concept van de ‘social support’ dienen gezinsgerichte programma's de zelfde ingrediënten te bevatten als sociale steun in het algemeen: de ouders de gelegenheid geven hun emoties te uiten zonder kritiek of afwijzing onder waardering voor goede bedoelingen, informatie steun (helpen de ouders inzicht te krijgen in hun situatie of door het beantwoorden van vragen over de ontwikkeling van het kind alsmede instrumentele hulp (ouders helpen dagelijkse problemen op te lossen, dagopvang organiseren).

Professionals uit de (jeugd)gezondheidszorg, sport- en recreatie en het onderwijs moeten meer gericht zijn op de sociale omgeving van de kinderen en de gezinnen. *Universele preventie* richt zich op de algemene bevolking. Men kan dan denken aan maatregelen gericht op welzijn- en gezondheidsbevordering. Men investeert als over-

50 Hoek, J. van der, & Pels, T. (2006). Pedagogisch partner van migrantenouders: geen recepten. In: A. van Keulen (Ed.), *Partnerschap tussen ouders en beroepskrachten. Handboek voor kinderopvang en onderwijs*, pp. 33-45. Amsterdam: SWP.

heid dan bijvoorbeeld in voorlichting, sportvoorzieningen, kunst en cultuur. Men hoopt dan dat mensen in staat zijn om zelf en bewust beslissingen te nemen die hun gezondheid en welzijn bevorderen. En die van hun kinderen. Het gaat om het scheppen en in stand houden van voorwaarden voor een gezond, verantwoordelijk en interessant bestaan.

Er zal plaats blijven voor risico-taxaties en interventies bij probleemgezinnen, maar tegelijkertijd moet er andere aanpak worden gestimuleerd. Het gaat om een omgevingsgericht beleid dat gezinnen en kinderen moet ondersteunen in het bevorderen van de opvoedkwaliteit en het opgroeiklimaat.

Hierbij is ook de 'veerkracht' van kinderen van belang. Kinderen kunnen zich goed ontwikkelen, ondanks de aanwezigheid van risico's. Te snel en ondeskundig ingrijpen kan het zelf vinden van oplossingen en het organiseren van sociale steun in de weg staan.

De laatste decennia geniet het bieden van een brede gezins- en opvoedingsondersteuning de aandacht in verband met opvoedings- en ontwikkelingsproblemen. Verschillende onderzoeksbevindingen en theoretische modellen liggen hieraan ten grondslag (zie voor een samenvatting Hermanns, 1995)⁵¹. Een belangrijke inspiratiebron is de theorie van de sociale steun. Een bevinding in onderzoek is dat bij gelijke aanwezigheid van risico-factoren in het gezin en in de directe omgeving ervan, steun en concrete hulp van anderen-partner, familie, kennissen, maatschappelijke instellingen, een goede school-de effecten daarvan als het ware ongedaan maken. Dit wordt wel de 'buffer-hypothese' genoemd⁵².

Interessant in dit verband is de family-support movement, te typeren als 'grass roots projects', projecten voor 'gewone mensen'. Deze hebben de volgende kenmerken:

- Centraal staat het idee dat oplossingen moeten worden gezocht in de actuele problemen van gezinnen en kinderen en dat daarom flexibiliteit van het programma van groot belang is.
- Gezinsprogramma's dienen meer gericht te zijn op het versterken van sterke kanten van het gezin dan het verhelpen van tekortkomingen.

51 Hermanns, J.M.A. (1995). Jeugdproblematiek en opvoedingsondersteuning. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 34, 9, 410-422.

52 Cohen, S., & Wills, T.A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98, 2, 310-357; Wolf, K. van der & Huizenga, P. (2010). *De kern van KIK: analyse en perspectief. Kind in de Kern in de Gemeente Steenwijkerland. Bussum: Van der Wolf & van Beukering, onderwijsadviseurs.*

- Gezinsgerichte programma's dienen te bevorderen dat deelnemers onafhankelijk van het programma kunnen functioneren door het ontwikkelen van informele sociale netwerken, vanuit de gedachte dat professionele hulpverleners geen vrienden zijn of worden.
- Programma's dienen er op gericht te zijn problemen te voorkomen, in plaats van problemen aan de orde te stellen of een oriëntatie op crisisinterventie.
- Gezinsondersteuning richt zich op alle leden van het gezin, ongeacht de leeftijd.
- Gezinsgerichte programma's duren vrij lang en ze maken zo mogelijk gebruik van reeds bestaande formele en informele structuren en diensten.

8 Ouderbetrokkenheid en leerprestaties

Henk Jansen

8.1 Inleiding

Ouders voelen zich verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kind. En delen die met de school. Geen enkele ouder laat de opvoeding geheel aan de school over. Ook scholen schrijven in hun schoolgids dat zij de ouders als partners in de opvoeding zien. Meestal gevolgd door de manieren waarop de ouders in de school kunnen participeren: in oudergesprekken (tienminutengesprekken), ouderavonden, via de schoolkrant of een ouderbulletin en door deelname aan de ouder- en medezeggenschapsraad.

8.2 Ouderbetrokkenheid waartoe?

Iedereen schijnt het belang van de betrokkenheid van ouders in te zien. Niemand vraagt zich echter af waarom. Een duidelijk doel is niet geformuleerd. Vraag je aan de school en de ouders welk doel gediend wordt met de betrokkenheid van ouders krijg je na wat doorvragen toch een antwoord: 'ouderbetrokkenheid komt uiteindelijk ten goede aan het schoolsucces van de kinderen'. Wat velen niet beseffen is dat veel vormen van ouderbetrokkenheid bijna niet van invloed zijn op de leerprestaties van kinderen.

Als een school wil, dat ouderbetrokkenheid resulteert in betere leerprestaties, dan moet er geïnvesteerd worden in vormen, waarvan bekend is dat die daaraan een bijdrage leveren. En zal de school ook moeten nagaan hoe de ouderbetrokkenheid gestimuleerd kan worden.

8.3 Vormen van ouderbetrokkenheid

Er zijn verschillende vormen van ouderbetrokkenheid. Ze worden hieronder samengevat weergegeven:

1. Ouders worden geïnformeerd door de school

De school informeert de ouders over de vorderingen van hun kind, de manier waarop het onderwijs ingericht is, speciale activiteiten (projecten, schoolreisje, etc.).

2. *Ouders overleggen met de school over de onderwijs- en/of zorgaanpak van de leerling*

De school overlegt met de ouders over de manier waarop hun kind onderwezen, begeleid of ondersteund wordt. Overleg over een handelingsplan, een ontwikkel-perspectief, een aanpak bij een gedragsprobleem, etc. horen hiertoe.

Aanleiding kan soms een vraag of een klacht van ouders zijn.

3. *De school helpen met hand- en spandiensten*

Ouders helpen de school door als vrijwilliger hand- en spandiensten te verlenen. Hulp bij sportwedstrijden, het schoolkamp, een opknapbeurt van de school, hulp in de klas, de bibliotheek, vieringen, etc. zijn veel voorkomende activiteiten.

4. *Participatie in de besluitvorming over het schoolbeleid*

Ouders maken deel uit van de medezeggenschapsraad en participeren op deze manier in de besluitvorming over het schoolbeleid.

5. *Thuis een rijke leeromgeving scheppen*

Op verschillende manieren kunnen ouders thuis het leren van hun kind stimuleren. Sommige scholen ondersteunen ouders bij het creëren van een omgeving waarin hun kind leert. Op deze vijfde vorm van ouderbetrokkenheid ga ik hieronder in.

8.4 Welke vormen van ouderbetrokkenheid bevorderen de leerprestaties?

Uit met name Amerikaans onderzoek blijkt, dat er twee vormen van ouderbetrokkenheid zijn die de leerprestaties van hun kind(eren) bevorderen⁵³:

- thuis een rijke leeromgeving scheppen;
- ouderparticipatie in de school.

De meest invloedrijke vorm is de eerste: thuis een rijke leeromgeving creëren. Daarom gaan we hierop als eerste in.

53 Ouderbetrokkenheid: waarom eigenlijk? Kees Broekhof, *Didaktief nr. 7, september 2006*.
www.nmsa/research/researchsummaries/parentinvolvement, August 2007.
www.education.stateuniversity.com/parental-involvement-in-education
Ouderbetrokkenheid bij voor- en vroegschoolse educatie, peuterspeelzaal en onderwijs,
Eco 3 factsheet, NJI, Kohnstamm Instituut, Sardes.

8.5 Thuis een rijke leeromgeving scheppen

Er zijn veel factoren die thuis bijdragen aan een omgeving die het leren van kinderen stimuleert. Het zijn alle als het ware onderdelen van een “thuis leerplan”.

Er zijn twee onderdelen die in onderzoek positief eruit springen:

- *Voorwaarden scheppen voor het leren:*
 - . ondersteuning bieden bij het maken van het huiswerk;
 - . een rustige plek hebben voor het maken van huiswerk;
 - . voorlezen, spelletjes doen, liedjes zingen, rijmpjes opzeggen, met vormen (laten) spelen (puzzels bijvoorbeeld);
 - . verdiepende gesprekken die ouders met hun kind voeren over alledaagse gebeurtenissen;
 - . samen TV kijken en erover napraten;
 - . stimuleren van lezen in de vrije tijd en bespreken wat gelezen is;
 - . grenzen stellen aan TV kijken en computeren;
 - . belangstelling tonen voor de ontwikkeling op school;
 - . toezicht houden op de activiteiten van het kind na school;
 - . bezoek aan musea, bibliotheek, tripjes samen met het kind organiseren;
 - . gezinsroutines handhaven, zoals samen avondeten, vaste bed- en opstatijsen, dagelijkse klussen in het huishouden laten uitvoeren door het kind;
 - . zelf als ouder het voorbeeld geven van zelfdiscipline, hard werken, de waarde van het leren (‘leren is de sleutel tot succes’), het geloof in het vermogen om je eigen lot te bepalen. Succes is geen kwestie van geluk of van het (nood)lot.
- *Hoge, maar niet onrealistische verwachtingen hebben van het kind m.b.t. schoolprestaties en sociale ontwikkeling:*
 - . hoge verwachtingen uitspreken, ‘de lat hoog leggen’;
 - . goede prestaties belonen.

8.6 Ouderparticipatie in de school

Directe ouderparticipatie in de school is de tweede factor die schoolprestaties positief beïnvloedt. Het gaat om aspecten zoals:

- deelname aan oudergesprekken met de leerkracht over de vorderingen en leerprestaties van hun kind;
- deelname aan ouderavonden;
- deelname aan activiteiten buiten de les (vieringen, schoolkamp, fietstocht, etc.);
- lid zijn van de MR, de ouderraad, het bestuur, commissies;
- verlenen van hand- en spandiensten;
- bieden van hulp in de klas;
- deelname aan inloopochtenden;
- deelname aan door de school georganiseerde cursussen, workshops, etc.

Als ouders regelmatig op school komen kan dit het beeld bij hun kind versterken, dat school en thuis met elkaar verbonden zijn. School is een belangrijk deel van het gezinsleven.

8.7 Ouderbetrokkenheid thuis heeft het grootste effect

Uit onderzoek blijkt, dat de ouderbetrokkenheid thuis een groter effect heeft op de leerprestaties, dan de ouderparticipatie op school. Terwijl juist veel scholen in de ouderparticipatie op school investeren. Dit betekent niet dat de scholen beter kunnen stoppen met deze laatste vorm van ouderbetrokkenheid. Daar zijn drie redenen voor.

Ten eerste, zoals hierboven is genoemd, heeft de ouderbetrokkenheid op school een indirect effect op de leerprestaties van hun kind: het kind (en de ouders) ervaart dat school een belangrijk deel van het gezinsleven is.

En ten tweede: de ouderparticipatie op school kan bijdragen aan de leerprestaties, indien de activiteiten waarbij de ouders op school betrokken zijn, gericht worden op de vraag: hoe kunnen ouders hun kind thuis ondersteunen bij het leren.

Op de derde plaats: ouderparticipatie op school dient ook andere doelen dan het bevorderen van de leerprestaties, zoals meer handen bieden in de school en de klas, draagvlak bij besluitvorming in de school over belangrijke onderwerpen voor ouders en kinderen, de school als ontmoetingspunt voor ouders en wijkbewoners, etc.

8.8 Voorwaarden voor ouderbetrokkenheid

Als het al in de praktijk moeilijk is om ouders de school in te krijgen, is het waarschijnlijk nog moeilijker om als school de ouderbetrokkenheid thuis te stimuleren. Wat zijn de belemmeringen in beide gevallen? Of positiever gezegd: wat zijn de voorwaarden voor het stimuleren van beide vormen van ouderbetrokkenheid? En als deze niet of maar ten dele aanwezig zijn, wat kun je als school of ouder dan doen?

Er zijn mijns inziens drie belangrijke voorwaarden:

- ouders en school zien de noodzaak om de leerprestaties te verbeteren;
- de cultuur van de school is gelijk aan de thuiscultuur.

8.9 Ouders en school zien de noodzaak van stimulering van de leerprestaties

Het lijkt een open deur, maar als ouders en de school de noodzaak van het bevorderen van de leerprestaties niet herkennen en erkennen, heeft het weinig zin ouderbetrokkenheid met juist dit doel te stimuleren. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn als de school, ook in de ogen van de ouders, optimale leerprestaties levert. En de school waarneemt, dat de leerlingen thuis goed gestimuleerd worden. De school en de ouders doen hun werk goed en er is dus geen redenen om met elkaar te spreken over de leerprestaties.

Het kan voorkomen, dat één van de partijen de noodzaak van het verbeteren van de leerprestaties inziet en de andere partij niet. Bijvoorbeeld de ouders die vinden, dat hun kind beter kan presteren, daar ook alles thuis aan doen, maar vinden dat de school 'er niet uithaalt wat er in zit'. Of andersom: de school vindt dat de ouders het er thuis 'bij laten zitten'. De thuissituatie is zodanig, dat elke stimulans tot leren ontbreekt. In beide gevallen ziet één der partijen de noodzaak om de andere partij zover te krijgen, dat die zijn aanpak van het kind verandert. De wens om daartoe met de andere partij te gaan overleggen is aanwezig, maar of dat bij de andere partij het geval is, is nog maar de vraag.

Ook is het mogelijk dat beide partijen de noodzaak van de ouderbetrokkenheid niet inzien, omdat beide menen, dat de leerprestaties niet zijn toe te schrijven aan de thuissituatie of aan de kwaliteit van het onderwijs op school, maar aan het kind zelf ('die kan nu eenmaal niet beter...').

8.10 Is de cultuur van de school is gelijk aan die van de ouders?

Als de school en ouders samen de leerprestaties willen bevorderen, moet er sprake zijn van de wil en het vermogen van beide kanten om met elkaar te communiceren over de leerprestaties. En over wat beide partijen kunnen doen om thuis en op school de leerprestaties te bevorderen.

De wil en het vermogen om te communiceren hangt samen met de cultuur van de ouders m.b.t. het belang van leren: welke kennis, vaardigheden, houdingen, waarden en overtuigingen hebben ouders m.b.t. het bevorderen van de leerprestaties van hun kind? En de school? Welke kennis, vaardigheden, houdingen, overtuigingen en waarden heeft de school m.b.t. het leren en het gelijkwaardig omgaan met de ouders met het oog op het samen bevorderen van de leerprestaties?

In een situatie waarbij de thuiscultuur overeenkomt met die van de school is er geen probleem. Maar als er verschillen zijn tussen de thuiscultuur en de schoolcultuur is het de vraag hoe die verschillen overbrugd kunnen worden.

8.11 Thuis is er geen stimulerende leeromgeving

In sommige gezinnen is er thuis geen of weinig betrokkenheid op schoolprestaties. De thuisomgeving is zodanig dat er geen of weinig stimulans tot leren en het leveren van prestaties aanwezig zijn. En er geen hoge verwachtingen zijn m.b.t. het schoolsucces van het kind. Met andere woorden: er is een cultuurverschil tussen school en ouders, dat problematisch wordt, als de school de betrokkenheid van ouders op school en thuis wil beïnvloeden. Het kan ook voorkomen, dat de verantwoordelijkheid voor het leren geheel bij de school neergelegd wordt.

Om de ouders in deze situatie te stimuleren hun thuissituatie te veranderen om de leerprestaties thuis te stimuleren is het eerst nodig om op ‘*speaking terms*’ met deze ouders te komen.

De mate waarin de school erin slaagt te communiceren met ouders met een andere “leercultuur” is afhankelijk van de volgende factoren:

- *De motivatie van de school om te communiceren*
De wil om met deze ouders met een andere “leercultuur” om te gaan. De communicatie kan belemmerd worden doordat de ouders andere opvattingen, houdingen en waarden hebben dan de school. De wil van de school om contacten met deze ouders aan te gaan kan daardoor afnemen. Welke negatieve ervaringen had de school eerder met ouders met cultuur die afwijkt van die van de school? Welke vooroordelen of stereotypen heeft de school over deze ouders? Welke onzekerheden heeft de school in de omgang met deze ouders?
- *De kennis over de thuiscultuur van de ouders*
Welke kennis heeft de school over de van de ouders? Welke voorkeuren, gevoeligheden hebben deze ouders? Welke communicatieregels hanteren ze? Hoe gaan ze met hun kinderen om? Hoe is de gezinssituatie? Welke taal gebruiken de ouders over het leren, de opvoeding, de school. Vertonen ouders sociaal wenselijk gedrag (Ja zeggen tegen de school, maar nee doen)?
- *Communicatievaardigheden van de school*
Kan de school open luisteren naar de ouders? Dat wil zeggen: aandacht hebben en erkennen wat de ouders zeggen en doen, zonder oordeel, zonder snel antwoord (op de automatische piloot)? Kan de school meerdere perspectieven onderkennen?
- *Zelfonthulling door de school*
De wederzijdse betrokkenheid tussen school en ouders wordt sterker naarmate de partners elkaar meer in vertrouwen nemen. Dat is alleen mogelijk als de partners iets over zichzelf onthullen in positieve zin (niet negatief en niet opschepperig). Waarbij onderwerpen die te maken hebben met gedachten en gevoelens meer informatief zijn dan feiten en activiteiten.

Daarna kan pas gestreefd worden naar oplossingen als:

- het scholen van ouders in het ondersteunen van hun kind thuis, bijvoorbeeld door cursussen, workshops op school, georganiseerd door en voor ouders;
- organiseren van open bijeenkomsten op school, in makkelijk toegankelijke laagdrempelige ruimtes over opvoeding, onderwijs, tv- en computergedrag, etc.;
- het inschakelen van ouders bij tripjes, schoolkampen, museumbezoek, etc.;
- het inschakelen van ouders bij onderwijsactiviteiten, als hulp of als ‘gastleraar’;
- overleg met ouders en leerling samen over de schoolkeuze, de beroeps- of richtingkeuze;
- ouders mondeling uitnodigen voor een gesprek op school in plaats van schriftelijk;
- thuisbezoeken afleggen door de leerkracht;
- huiswerk opgeven, waarbij ouders hun kind moeten helpen;
- samen met ouders een engagementsverklaring opstellen.

8.12 Heeft de school een open cultuur?

Scholen verschillen in de mate waarin zij op een open manier communiceren met de ouders (en leerlingen). Dat wil zeggen gelijkwaardig met hen omgaan en ze invloed gunnen op het onderwijs en de zorg.

8.12.1 Open communicatie

Deze vorm van communicatie heeft de volgende kenmerken:

- beide partijen zien de bevordering van de leerprestaties als een gezamenlijke opgave;
- elkaars zwakke punten zijn openlijk bespreekbaar;
- men is oprecht in de informatie die men verstrekt;
- er is een neiging om problemen met de leerprestaties eerst samen te analyseren alvorens (samen) naar oplossingen te zoeken;
- beide partijen stellen het zich vastleggen op één oplossing voor problemen met de leerprestaties zo lang mogelijk uit. Eerst worden alle mogelijke oplossingen verkend;
- dreigen, aanvallen, aanklagen, munt slaan uit fouten van de andere partij wordt gezien als oneerlijk;
- men probeert elkaar te begrijpen en zich in elkaars positie in te leven;
- persoonlijke irritaties worden uitgesproken om de sfeer te zuiveren;
- er wordt makkelijk en beroep gedaan op buitenstaanders om te helpen bij besluitvorming of bij de uitvoering van samen gekozen oplossingen.

8.12.2 Vier typen schoolculturen

De bereidheid en de het vermogen om open te communiceren hangt af van de communicatiecultuur van de school. Ik onderscheid op een zwart wit wijze vier typen. Van één naar vier neemt het vermogen en de wil om open te communiceren met ouders en leerlingen toe.

1. De eilandschool

Deze school heeft een gesloten communicatiestijl. De school kenmerkt zich door informele contacten en vrijblijvendheid. Individuele initiatieven om nieuwe dingen in te voeren ‘kunnen’, maar leiden niet vaak tot actie of beleid. Daar waar ze wel leiden tot actie, monden ze vaak uit in rituelen en vallen of staan ze met de persoon die het initiatief nam en de actie organiseerde. De sfeer kenmerkt zich door vriendschap en vertrouwen. Leerlingen en leerkrachten gaan ook vriendschappelijk en informeel met elkaar om. Maar het zijn de leerkrachten die bepalen wat er hoe er lesgegeven wordt. Als de prestaties tegenvallen ligt dat aan de leerlingen.

Het contact met de ouders gaat al jaren op dezelfde manier, bijvoorbeeld elk jaar organiseert de ouderraad in juni het zomerfeest. ‘Continuïteit en traditie’ is het motto. Door informele contacten kunnen sommige ouders invloed uitoefenen op de gang van zaken in de lessen of de zorg voor leerlingen. Maar in feite zijn school en ouders gescheiden domeinen. De ouders hebben verantwoordelijkheid voor de opvoeding, de school voor het onderwijs.

De directeur schermt het team af van invloeden van buiten en steunt de teamleden als er klachten zijn. De school is naar binnen gericht.

2. De deltaschool

De school wordt gekenmerkt door ‘rust, reinheid, regelmaat’: de school is goed op orde. Redelijkheid en het zich aanpassen aan het algemeen belang van de school staan voorop. Er gelden duidelijke school- en gedragsregels voor de leerlingen en het personeel. De sfeer wordt door de meeste leerkrachten als zeer belangrijk ervaren. Openheid, elkaar helpen en sociale activiteiten zijn de belangrijkste kenmerken. Maar naar buiten toe is er minder openheid. Invloeden van buiten af kunnen de ‘orde’ in de school verstoren. De leerling is nog steeds primair verantwoordelijk voor het leersucces. Hoewel op het gebied van de leerlingbegeleiding en de zorg aandacht besteed wordt aan factoren die belemmerend kunnen werken op het leren.

De leiding is gericht op het maken van regels, afspraken en procedures voor het team, de leerlingen en de ouders. Deze worden op papier vastgelegd, stimuleren de rust in de organisatie en bieden dekking van risico’s, of onverwachte gebeurtenissen in de school of de directe omgeving. Het schoolplan, het activiteitenplan, de schoolgids en de website van de school zijn duidelijk voor de buitenwacht.

Veranderingen in het onderwijs worden door de directeur geïnitieerd en planmatig door hem/haar ingevoerd. Kortom: de directeur vormt de belangrijkste inhoudelijke motor achter de veranderingen die de school invoert. Weerstanden overwint zij/hij door een goede communicatiestrategie, zowel in de school als naar de ouders.

Bij klachten verwijst de directeur naar de afgesproken procedures. Initiatieven van binnen en van buiten worden snel 'geregeld'. Knelpunten worden opgelost door nieuwe structuren (bijvoorbeeld een andere taakverdeling, of managementstructuur) en/of nieuwe systemen (leerlingvolgsysteem bijvoorbeeld) in te voeren.

Er wordt kortom gecommuniceerd met de ouders, maar op een zakelijke, op papier vastgelegde en daarom wat bureaucratisch aandoende manier. Ongeacht de achtergrond, motieven en vermogens van ouders wordt er volgens de zelfde procedures gecommuniceerd.

Invloed van ouders verloopt volgens vaste procedures. De communicatie vindt plaats in de vorm van vaste tienminutengesprekken, een ouderavond door de directeur georganiseerd, een regelmatige nieuwsbrief, een website, etc. Voor een klacht is er een vaste klachtenprocedure.

3. De archipelschool

Ontwikkelingen van buiten worden gewaardeerd, ze worden regelmatig door de directie en het personeel in de gaten gehouden en er wordt gekeken of het kansen zijn. Klachten van ouders en leerlingen worden onderzocht. Ze kunnen een prikkel zijn om de gang van zaken in de school te verbeteren. Er worden opvoedtaken door de school uitgevoerd. Dat behoort dus tot het gezamenlijke domein van de ouders en de school.

De school heeft projecten buiten de school, in de buurt of wijk. En haalt externen binnen, die een bijdrage leveren aan het onderwijs. Ook wordt er gestreefd naar doorgaande lijnen tussen de opvang/peuterspeelzaal en de school. In de regio wordt goed samengewerkt met de scholen in het voortgezet onderwijs. Er is sprake van een "warme overdracht" van leerlingen aan het voortgezet onderwijs.

Klachten van ouders worden onderzocht. Wat is er hier aan de hand? Klachten worden niet formeel afgehandeld, maar leiden tot open gesprekken met de ouders met als streven tot gezamenlijke oplossingen te komen. Hetzelfde geldt voor de leerlingen: als er (leer)problemen zijn, wordt er met de leerling op een open wijze gesproken en wordt rekening gehouden met diens interesses, belangen en gezichtspunten. Er is kortom sprake van een open communicatie, waarbij ouders, leerlingen en school elkaar over en weer laten beïnvloeden.

4. De ecoschool

De grens tussen school en buitenwereld is vaag. De school denkt niet in termen van 'wij-zij', maar in termen van 'wij'.

De kwaliteit van de bijdrage die de school levert aan de ontwikkeling van de talenten van kinderen en aan de maatschappij is een belangrijke waarde voor de school. De school staat open voor ideeën van ouders en leerlingen

De omgeving, dus ook de ouders, heeft een belangrijke stem in het beleid van de school en de evaluatie van de uitvoering en de resultaten, maar de school is niet afhankelijk van de omgeving: de school voelt zich zelf verantwoordelijk om met vernieuwingen te komen die wezenlijk bijdragen aan de bestaanskwaliteit van mensen die er gebruik van maken.

8.12.3 Als school opschuiven in openheid

Bovenstaande typering van de schoolculturen geeft een hulpmiddel bij de beantwoording van de vraag: hoe open zijn we als school werkelijk. Gunnen we werkelijk invloed aan de ouders? En de leerlingen? Zijn de ouders onze partners? Communiceren we daadwerkelijk op een open manier? Is er een discrepantie in wat we beweren in onze schoolgids en de werkelijke gang van zaken in de communicatie met de ouders en de leerlingen?

Opschuiven naar een meer open communicatiecultuur zou geboden kunnen zijn, als de school merkt, dat veel ouders klagen over het feit dat de school niet luistert naar hun ideeën en klachten. En tot slot: als de school de thuiscultuur van ouders wil veranderen, is een open communicatiecultuur in de school een voorwaarde.

Het is aan te bevelen het ouderbeleid van de school eens tegen het licht te houden en zich af te vragen of dit gericht is op de bevordering van de leerprestaties. Het is ook te adviseren een beleidsplan te hebben over de ouderbetrokkenheid zowel bij de school als bij de ouders thuis.

8.13 Samenvattend

Scholen kunnen de ouderbetrokkenheid vergroten door:

- onderwijs en opvoeding als een gezamenlijke taak en verantwoordelijkheid van ouders te zien;
- een open manier van communiceren te hebben;
- een positieve kennis en vaardigheden in de school te bevorderen met betrekking tot de ouderbetrokkenheid;
- flexibel in te spelen op de verschillende situaties thuis;

- een planmatige aanpak van de betrokkenheid van ouders te hebben, zowel bij de school als bij het leren thuis;
- ouders als gelijkwaardige partners te behandelen met een eigen inbreng in de opvoeding en het onderwijs;
- duidelijk aan te geven wat de school van de ouders verwacht en andersom en dit vast te leggen in een engagementsverklaring.

9 Ouderbetrokkenheid in de praktijk

Ouko Beuving

9.1 Inleiding

Enthousiasme is belangrijk, net als tijd en geld én een lange adem. Maar ouderbetrokkenheid komt pas echt van de grond als de schooldirectie een duidelijke visie heeft. Met andere woorden: waar wil de school naar toe? Het klinkt als een open deur maar dat is het niet. Een schooldirectie die ouders ziet als mogelijke sparringpartners bij het ontwikkelen van nieuw beleid, bewandelt een andere weg dan een school die ouderbetrokkenheid vooral ziet als een instrument om wat te doen aan de slechte schoolresultaten. En een school die een slecht nieuws klimaat wil doorbreken ten gunste van een open communicatie met ouders, legt andere accenten dan een school die zich vooral wil inzetten voor meer cohesie in de buurt.

9.2 Visie

Een visie is belangrijk om de ouderbetrokkenheid in de praktijk te brengen. Een gebrek aan visie in de aanvangsfase wreekt zich onherroepelijk, omdat zich vroeg of laat de vraag aandient wat de school eigenlijk met betrokken ouders wil. Moeten ze vooral meehelpen, meedenken, en zo ja: is de school klaar voor hun inbreng? ‘Bij het inschrijven van kinderen zijn er ouders die zich aanbieden om te helpen,’ zegt Marco Strang, teamleider op het Meridiaan College. ‘Maar wanneer zich veertig ouders zouden opgeven, zouden we eigenlijk niet goed weten wat we met hun inbreng aanmoeten.’ Daarom is het belangrijk dat elke school, naast het algemeen erkende hoofddoel van ouderbetrokkenheid (een optimaal verloop van de schoolloopbaan) eigen accenten legt: subdoelen die passen bij de schoolcultuur, de wensen van de ouders, de samenstelling van de ouderpopulatie en de algemene toekomstvisie van de school. Mogelijke subdoelen zijn onder andere:

- een meer directe open communicatie tussen docenten en ouders;
- een betere afstemming tussen pedagogische begeleiding thuis en op school;
- een breed draagvlak voor medezeggenschap;
- intensievere huiswerkbegeleiding door de ouders;
- assistentie van ouders in of rondom de klas (verlichting van het takenpakket van docenten);
- effectiever gebruik van het netwerk voor stages en beroepskeuzevoorlichting;
- een open en levendig schoolklimaat, betere sfeer op school.

De visie op ouderbetrokkenheid is geen losstaand verschijnsel, maar hangt nauw samen met de vraag waar de school voor staat, in de buurt, maar ook in de samenleving, welke normen en waarden de school uit wil stralen of wat het (onderwijskundige) profiel is van de school. Voor een school die als ‘community’ of Brede School wil fungeren, is de afstemming met ouders nog belangrijker dan voor een school die deze doelstelling niet nastreeft.

9.3 Begin bij de vraag van de ouders

Sommige scholen hebben duidelijk omlijnende ideeën over ouderbetrokkenheid. Ze weten precies welke activiteiten ze willen ontplooiën en hoe ze ouderbetrokkenheid willen inbedden in de schoolcultuur.

En toch, hoe bizar dat ook klinkt, ‘vergeten’ ze soms om na te gaan wat ouders eigenlijk willen. Dat is jammer, want alleen door in een vroeg stadium ouders te raadplegen, toetst een school of de uitgangspunten wel kloppen met de wensen en vragen van ouders, krijgt het gewenste tweerichtingsverkeer vanaf het begin gestalte, en kan er direct een draagvlak ontstaan voor school-ouderactiviteiten.

Volgens Frits Otto, coördinator van het Samenwerkingsverband Amsterdam, richten scholen zich al snel op klassieke vormen van ouderparticipatie, zoals de ouder- of medezeggenschapsraad. Verder krijgen ouders volgens hem nogal eens taken toebedeeld die de school liever niet zelf uitvoert: ‘Het gekke is dat vrijwel nergens nadrukkelijk aan ouders wordt gevraagd wat zij van de school verwachten en willen. Dat is echt een gemiste kans. Of aan de ouders gevraagd; wat zij voor de school kunnen betekenen’. In het intakegesprek is dat een belangrijke vraag. De klacht van tegenwoordig is dat ouders geen tijd hebben. Toch moet iedere ouder, afhankelijk van zijn of haar talenten, wel in staat zijn een bijdrage te kunnen leveren. Al is het maar een middag in het jaar bij wijze van spreken. Probeerde de afspraken die u hier maakt te borgen en actueel te houden.

9.4 Interne agenda

De praktijk leert dat niet elke school goed ingericht is om met kritiek om te gaan en dat scholen nog teveel uitgaan van hun eigen, interne agenda, in plaats van goed te luisteren wat eigenlijk de behoeftes van de ouders zijn. ‘De school hoort vaak pas in laat stadium, bij keuze- en stagemomenten, wat de wensen en verwachtingen van ouders zijn,’ zegt R. de Boo, leerjaar coördinator bij De Poort. ‘De ouders weten op hun beurt niet veel over de school en wat hun kinderen hier doen en leren. Daardoor

kunnen ze hun kinderen wellicht minder effectief ondersteunen dan wenselijk zou zijn’.

Toch bestaan er instrumenten waarmee een school kan nagaan wat er onder ouders leeft, wat teugkerende vragen zijn bij de ouders en hoe hun wensen en verwachtingen ten aanzien van school eruit zien. Zoals ouderpanels, intakegesprekken, en (tevredenheids)enquêtes.

Ouderplan

In het zogeheten ouderplan legt het schoolteam vast wat de school wil doen om ouders actief bij het onderwijs te betrekken, hoe zij de rol van de ouders op school ziet en op welke terreinen zij de communicatie of het contact met ouders wil intensiveren. Een goed ouderplan geeft niet alleen houvast bij het plannen en organiseren van nieuwe activiteiten, maar maakt ook duidelijk wie binnen de school voor welk onderdeel verantwoordelijk is. Pas als een school duidelijk heeft vastgelegd wat het einddoel is, en wát de bijbehorende activiteiten zijn, kan zij een reële inschatting maken van de juiste randomstandigheden, zoals de extra inzet van uren en geld. Daarmee zorgt een school er voor dat ouderbetrokkenheid geen ad hoc verschijnsel is, maar een continu streven dat is verankerd in de schoolcultuur.

9.5 Cultuuromslag

Om effectief aan ouderbetrokkenheid te kunnen werken is het soms nodig dat een school een cultuuromslag maakt. Dat klinkt aanzienlijk eenvoudiger dan het is, want de schoolcultuur is vaak een ingewikkelde optelsom van de schoolgeschiedenis, de individuele ervaringen van docenten en - al dan niet gedeelde - vooroordelen. Zoals ‘ouderbetrokkenheid levert toch niets op’, ‘onze ouders zijn er niet aan toe’ of ‘het kost alleen maar tijd’.

Een cultuuromslag is dan ook een taai proces dat meestal gepaard gaat met een uitvoerige interne ‘lobby’. Soms treden schooldirectie en gemotiveerde docenten op als ‘ambassadeurs’ die de voordelen van - bijvoorbeeld - huisbezoeken onderstrepen, of op zoek gaan naar ‘*best practices*’, die aanschouwelijk maken wat een school met een nieuw instrument te winnen heeft.

Toch is het niet verstandig om een beleid op het gebied van ouderbetrokkenheid te presenteren als een halleluja verhaal. Een school doet er goed aan eventuele weerstanden van docenten serieus te nemen en goed te luisteren naar hun vragen of kritische opmerkingen.

9.6 Intensiveren van de contactmomenten

De meest voor de hand liggende manier om ouderbetrokkenheid te vergroten is het intensiveren van de contactmomenten tussen school en ouders. Zoals de aanwezigheid van de directie bij bijeenkomsten van de Ouderraad, de verplichte aanwezigheid van ouders bij het ophalen van rapporten of een gezamenlijke afsluiting van een project of introductieperiode. Dat is op sommige scholen gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Vooraf tussen brugklas en eindexamenjaar (de jaren waarin op de meeste VO-scholen ouders wél acte de présence geven), is het moeilijk om voor voldoende contactmomenten te zorgen. Het creëren van contactmomenten vraagt de nodige inventiviteit van schoolleiding en docenten.

9.7 Tips voor tienminutengesprek

Tips voor een tienminutengesprek:

1. *Voorkom eenrichtingsverkeer*
Een tienminutengesprek is, hoe kort ook, bedoeld om informatie uit te wisselen. Probeer daarom je eigen verhaal beknopt te houden en streef naar een evenredige inbreng van ouders en docent.
2. *Slecht nieuws? Niet tijdens een tienminutengesprek*
Een tienminutengesprek is geen geschikt moment om ouders met slecht nieuws te ‘overvallen’ (slecht nieuws meld je bij voorkeur apart). Je hebt nou eenmaal onvoldoende tijd om uitgebreid op de achtergronden in te gaan en ouders de kans te geven om het nieuws te verwerken. Wanneer de leerprestaties of het gedrag van een leerling (structureel) te wensen overlaten, is het handig om daarvoor een aparte afspraak te maken, zodat ouders in alle rust kunnen reageren en ook hun kant van het verhaal kunnen vertellen.
3. *Gebruik de deskundigheid van ouders*
Ouders en school zijn partners in de opvoeding. Dat betekent dat elke partij zijn eigen, specifieke deskundigheid heeft. Maak daar zoveel mogelijk gebruik van en vraag ouders hoe ze de ontwikkeling van hun kind(eren) zien, wat ze als sterke en zwakke punten beschouwen en hoe ze omgaan met ‘lastige’ eigenschappen of matig ontwikkelde vaardigheden. Vraag hen expliciet naar tips die - wellicht - in de klas bruikbaar zijn.
4. *Focus niet alleen op prestaties*
Een tienminutengesprek is een belangrijk moment om de schoolprestaties van een leerling tegen het licht te houden. Maar het is minstens even belangrijk om die prestaties in een breder kader te plaatsen. Hoe ontwikkelt een leerling zich in sociaal en emotioneel opzicht, hoe manifesteert hij/zij zich in de klas en thuis, etc.

5. *Houd de tijd – discreet – in de gaten*

Hoewel voor tienminutengesprekken op veel scholen een kwartier is ingeroosterd, blijft de tijdsduur beperkt. Dat betekent dat je als docent de tijd goed in de gaten moet houden, zónder dat de tijdsbewaking het gesprek stoort. Een docent die herhaaldelijk op zijn of haar horloge kijkt, loopt de kans ouders af te leiden of te irriteren. Af en toe een blik op een (tegenover hangende) wandklok komt net even wat prettiger over.

6. *Vraag ouders naar hun mening*

Sommige ouders nemen tijdens een tienminutengesprek een afwachtende houding aan. Ze gaan ervan uit dat de school weet hoe ‘het’ moet en wachten tot de docent zijn of haar verhaal heeft gedaan. Prikkel hen om hun visie op tafel te leggen of iets over de leerling te vertellen. Wacht daarmee niet tot het eind van het gesprek en gebruik de inbreng van ouders om op jouw beurt weer iets te vertellen over hun kind in de klas.

7. *Stel van te voren een rode draad vast*

Voor sommige ouders is een tienminutengesprek bij voorbaat oud nieuws. Ze komen uit beleefdheid naar school, maar gaan ervan uit dat ze waarschijnlijk weer ‘hetzelfde standaardverhaal’ te horen zullen krijgen. Een te routineus gespreksverloop kun je voorkomen door bij elke leerling van te voren een rode draad te kiezen, een onderwerp dat je apart wil belichten of waarover je de ouders een aantal vragen wil stellen; van zijn of haar thuissituatie tot ander (sociaal gedrag) in de klas, van nieuwe hobby’s en talenten tot (veranderingen in) de vriendenkring.

8. *Zorg voor een gelijkwaardige setting*

Ouders en docenten zijn gelijkwaardige gesprekspartners. Het is belangrijk dat ook tot uitdrukking te brengen in de situatie waarin de tienminutengesprekken plaats vinden. Dat betekent dat je bij voorkeur niet op een royale bureaustoel moet plaatsnemen, terwijl de ouders zich in een te klein bankje moeten ‘proppen’. Zeker ouders die gevoelig zijn voor autoriteit, kunnen zich ongemakkelijk voelen bij een ongelijkwaardige situatie.

9. *Bereid je gesprekken voor*

Zorg dat alle benodigde informatie van te voren klaar ligt, zodat je het gesprek niet van te voren hoeft te onderbreken om papieren te pakken.

10. *Neem (kritische) ouders serieus*

Neem ouders serieus, óók als ze kritisch zijn, jouw visie of die van de school niet delen, blijk geven van wantrouwen of ontevredenheid. Ga ervan uit dat ze – al dan niet terecht – een reden hebben voor hun houding en probeer op zakelijke toon door te vragen waar hun onvrede vandaan komt.

11. *Benoem ontwikkelpunten*

Ouders vinden het prettig om iets over hun kind te horen waar ze trots op kunnen zijn, zeker als een leerling het niet goed doet in de klas, of zijn of haar ontwikkeling stagneert. Probeer daarom een gesprek met een overwegend negatieve teneur te onderbreken met iets positiefs (bijvoorbeeld een leuke anekdote of een opmerking die de leerling in de klas heeft gemaakt) en sluit – waar mogelijk – af door aanknopingspunten te benoemen voor zijn of haar toekomstige ontwikkeling.

12. *Neem eventuele spanning weg*

Hoewel op de meeste scholen de ouders het rapport al hebben ingezien, kan het wel eens voorkomen dat ze pas tijdens een tienminutengesprek horen hoe hun kind op school presteert. Anticipeer daarop door aan het begin van het gesprek de stand van zaken weer te geven en eventuele spanning te benoemen: ‘U zult zeker wel willen weten hoe uw kind het doet...’

Deel III

Activerende zelfanalyse

Inleiding

In het derde deel van de Meesterklasbundel worden als beginpunt voor concrete verbeteracties een stappenplan, planningstools en een typologie van ouders gepresenteerd voor het optimaliseren van de partnerschap tussen ouders, school en buurt.

10 Stappenplan optimalisering educatief partnerschap ouders, school en buurt⁵⁴

Frederik Smit

10.1 Inleiding

De Wereld op Zuid is een brede school in Rotterdam en richt zich ook op de buurt. De schoolbibliotheek is bijvoorbeeld toegankelijk voor buurtbewoners. Het schoolplein aan de voorzijde is na schooltijd altijd geopend voor de jeugd uit de buurt. Voetbalclub Spartaan maakt gebruik van de gymzaal van de school in de winter, en de school van hun veld in de zomer. Zo ben je goede burens van elkaar. Het schoolteam gebruikt het gebouw multifunctioneel en is er voor de kinderen, ouders én de buurt⁵⁵.

Scholen, ouders en de buurt kunnen - net als de Wereld op Zuid - samenwerken om optimale omstandigheden te creëren voor de ontwikkeling van de leerlingen. Onder educatief partnerschap van ouders, school en buurt verstaan we de wederzijdse betrokkenheid van ouders, school en buurtinstellingen om zo optimaal mogelijke omstandigheden te realiseren voor de ontwikkeling en het leren van kinderen, thuis, op school en bij de buurtinstellingen als voetbalclubs, welzijnsorganisaties komt. Daarvoor gaan ze met elkaar in gesprek en werken ze zoveel mogelijk samen.

Vanuit de thuissituatie kan er een positief effect uitgaan op de ontwikkeling en het leren van leerlingen. Ouders kunnen een thuissfeer creëren die de ontwikkeling van de leerling stimuleert. Te denken valt aan het voorlezen en samen spelen. Het is voor ouders minstens zo belangrijk te weten wat hun kind op school doet en hoe zij hun kind thuis het beste kunnen ondersteunen. Omgekeerd is het voor leraren ook relevant om te weten hoe het kind thuis functioneert en wat ouders met het kind ondernemen. Het is van belang dat de school en ouders met elkaar afspraken maken over een zo optimaal mogelijke samenwerking⁵⁶.

54 Deze bijdrage is een bewerking van het Stappenplan dat Smit, Driessen, Van Kuijk en De Wit in 2009 schreven voor het Ministerie van OCW. Voor meer informatie ga naar: <http://www.ru.nl/its/expertisecentrum/expertisecentrum/>

55 <http://www.echo.nl/ro-ch/buurt/redactie/1118501/een.wereld.op.school.op.zuid>

56 Winter, M. de (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Vanachter de voordeur naar de democratie en verbinding*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Scholen die zich sterk op de ouders en de buurt (sociale gemeenschap) oriënteren, blijken effectiever dan gesloten, bureaucratisch, georganiseerde scholen⁵⁷.

Partnerschap vraagt dat je elkaar ziet en hoort en op elkaar reageert. En ook dat je elkaar respecteert. En dat je toch toenadering zoekt als je het niet helemaal eens bent met de opvattingen van de ander. Dat vraagt een investering van beide kanten. Je doet dat allemaal in het belang van het kind en vanuit het besef dat je samen meer kunt dan alleen⁵⁸.

Het onderhavige Stappenplan is bedoeld als inspiratie- en leerbron voor professionals in het primair- en voortgezet onderwijs. Het biedt handvatten voor het omgaan met vormen van ouderbetrokkenheid/ouderparticipatie. Een duidelijke route kan hierbij een steun in de rug zijn.

10.2 Partnerschap ouders en instelling

Het gemeenschappelijk belang van ouders en de school en de buurt is een zo optimaal mogelijke begeleiding van de ontwikkeling van de kinderen.

Vormen

- *Ouderbetrokkenheid.* De betrokkenheid van ouders bij de opvoeding, de opvang en de educatie van hun kind, thuis (bv. voorlezen) en bij de school en de buurt (bv. het bespreken van de vorderingen van het kind).
- *Ouderparticipatie.* Een specifieke vorm van ouderbetrokkenheid waarbij ouders deelnemen aan activiteiten bij de instelling (bv. het leveren van hand- en spandiensten en het zitting hebben in de ouderraad, de medezeggenschapsraad of het bestuur).
- *Betrokkenheid school bij de thuissituatie.* De betrokkenheid van de school en de buurt richting ouders bij de opvoeding en begeleiding van de kinderen.

57 Epstein, J.L., Coates, L., Salinas, K.C., Sanders, M.G., & Simon, B.S. (1997). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press; Henderson, A.T., & Berla, A. (Eds.). (1997). *A new generation of evidence: The family is critical to student achievement*. Washington, D.C: National Committee for Citizens in Education; Henderson, A., Lewis, A., Boundy, K., Weckstein, P., & Searcy, L. (1999). *Urgent message for parents*. Washington, DC: Center for Law and Education; Noguera, P. (2008). *The trouble with black boys and other reflections on race, equity and the future of public education*. New York: John Wiley & Sons.

58 Wit, C., de (2009). Een partnerschapsmodel bij vormgeven van de relatie tussen school en ouders. In F. Smit. (Ed.) *Ouders en school. Ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie in de praktijk (pp 24-36)*. Den Haag: Sdu-Uitgevers.

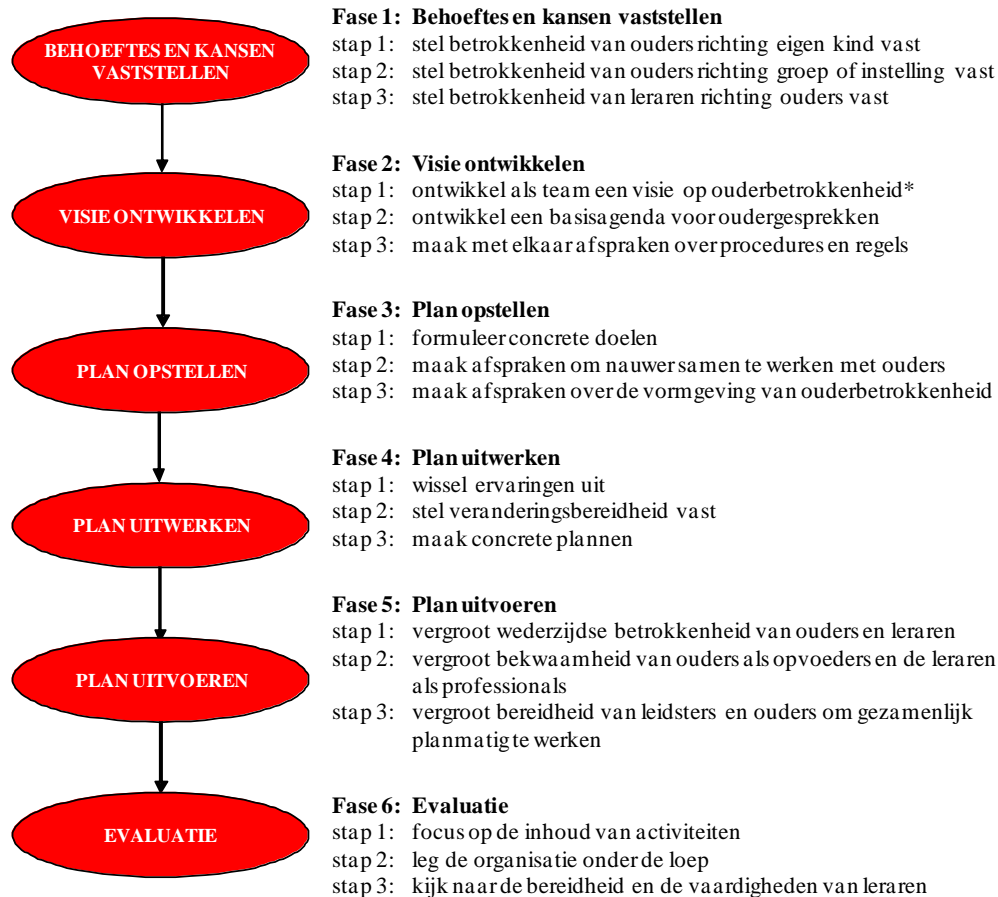
- *Betrokkenheid school en ouders bij de buurtsituatie.* De betrokkenheid van de school en ouders bij de opvoeding en begeleiding van de kinderen in het netwerk van buurtorganisaties.

Partnerschap en samenwerking tussen ouders, school en buurt zijn geen doelen op zich maar strategieën om de volgende doelstellingen te realiseren: pedagogische en onderwijskundige doelen, toerustingsdoelen, organisatorische doelen en democratische doelen (zie p. 3):

De leidende drijfveer in de relatie tussen professionals en ouders is de vraag of de leerlingen er beter van worden.

10.3 Stappenplan samenwerkingsrelatie ouders en leraren

Figuur 3 – Stappenplan ontwikkelen samenwerkingsrelatie ouders en leraren

10.4 Fase 1: Behoeftes en kansen vaststellen samenwerkingsrelatie ouders en leraren

De eerste fase in het optimaliseren van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie is het vaststellen van behoeftes en kansen om de relatie ouders, school en buurt vorm te geven. Zie Figuur 3.

Stap 1 Stel betrokkenheid van ouders richting eigen kind vast

- Wat is de aanleiding om het thema ouderbetrokkenheid aan de orde te stellen?
- Wat zijn de redenen voor de eventueel geringe betrokkenheid bij de ontwikkeling van hun kind thuis, bij de school (bv. ouders ondernemen thuis geen educatieve activiteiten met hun kinderen, zoals voorlezen en woordspelletjes; ouders stellen zich niet actief op bij activiteiten in de peuterspeelzaal) en de buurt?
- Wat zijn de wensen en verwachtingen van ouders richting de school en de buurt om hun betrokkenheid te ondersteunen (bv. informatie over de ontwikkeling van hun kind en over opvoedingskwesaties)?
- Wat zijn de ervaren (culturele) verschillen, knelpunten, communicatieproblemen met ouders?
- Welke kansen zijn er om de betrokkenheid te vergroten? Wat willen de ouders zelf?

Stap 2 Stel betrokkenheid van ouders richting groep, school en buurt vast

- Wat zijn de redenen dat ouders eventueel weinig betrokkenheid tonen richting de groep of de school en de buurt? (Omdat zij het Nederlands onvoldoende beheersen, geen idee hebben hoe het Nederlandse onderwijssysteem werkt, zichzelf niet in staat achten te participeren, onbekendheid met onze verwachtingen, ze een negatieve houding hebben tegenover de groep of de school en de buurt?)
- Wat zijn de ervaringen van leraren om het gesprek op gang te brengen met ouders die niet of weinig betrokkenheid tonen? Wat willen de ouders zelf? Welke mogelijkheden zien de ouders om hun betrokkenheid te vergroten? Welke vormen van medezeggenschap zijn gewenst?

Stap 3 Stel betrokkenheid van leraren richting ouders vast

- Vinden leraren ouderbetrokkenheid en medezeggenschap belangrijk? Waarom is er eventueel weinig betrokkenheid van leraren richting ouders (lastig, vervelend, bedreigend)?
- Ervaren leraren het gedrag van ouders als lastig? Kennen de leraren hun sterke en zwakke punten in het omgaan met lastig gedrag van ouders (negatief, defensief, vluchtgedrag)?

- Weten de leraren bij communicatieproblemen met ouders gerichte activiteiten te ontplooiën?
- Wat willen de leraren leren om de contacten met ouders te verbeteren? De medezeggenschap van ouders te vergroten? Onder welke condities zijn leraren bereid te investeren in ouderbetrokkenheid en scholing te volgen?

Opbrengst fase 1:

- Inzicht in het belang dat leraren hechten aan ouderbetrokkenheid en medezeggenschap.
- Inzicht in de oorzaken van de eventueel geringe betrokkenheid van ouders bij hun kind, de groep of de school en de buurt.
- Inzicht in de oorzaken van de eventueel geringe betrokkenheid van leraren richting ouders.
- Inzicht in hoe ouders en leraren de ouderbetrokkenheid en de medezeggenschap willen optimaliseren.

Aanbevelingen voor het signaleren van behoeftes en kansen

Vuistregels

- ‘Samen is het parool’. Opvoeding en educatie zijn een gezamenlijke verantwoordelijkheid van ouders en school en de buurt, waarbij ieder een eigen eindverantwoordelijkheid heeft (ouders voor het opvoeden en leraren voor opvang, ontwikkeling en educatie).
- Respecteer ouders in hun rol als opvoeders. Achterhaal welke opvoedingsdoelen ouders nastreven met hun kinderen. Wat vinden deze ouders belangrijk? Wat zijn raakvlakken met de opvattingen van ouders en leraren?
- Bespreek tijdens het intakegesprek over het kind uitgebreid de wederzijdse wensen en verwachtingen met betrekking tot het samenspel tussen school en de buurt en thuis.
- Leraren gaan op huisbezoek om met (moeilijk bereikbare) ouders in gesprek te komen, nader kennis te maken in een informele sfeer en voor ouders de drempel weg te nemen om de school en de buurt te bezoeken.
- Leraren motiveren en stimuleren ouders hun talenten te ontwikkelen en (Nederlandse taal) cursussen te volgen en de betrokkenheid bij het beleid van de school en de buurt te vergroten.

Vaardigheden

- Informeer ouders over hun rechten en plichten en over hun rol bij de ontwikkeling van hun kind. Maak wederzijdse verwachtingen van leraren en ouders bespreekbaar.
- Laat van meet af aan zien hoe u met elkaar en met de ouders als 'partners' wilt omgaan (omgangsnormen, gelijkwaardigheid, informeren, overleggen, feedback geven, omgaan met probleemsituaties, fouten mogen maken, ondersteunen, waardering uiten wat betreft opvoeding en educatie). Probeer met name 'stille' ouders aan het praten te krijgen.

Voorwaarden

- De taakverdeling tussen school en de buurt en thuis staat structureel op de agenda. Geef aan waar de eigen grenzen liggen en in welke situaties de leraren contact opnemen met de ouders.
- Er zijn voldoende faciliteiten en middelen beschikbaar om ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie te optimaliseren.
- Aansluiting willen zoeken bij (andere) welzijnsinstellingen, lokale netwerken van allochtone ouders om de ouderbetrokkenheid en in het bijzonder de medezeggenschap te stimuleren, e.d.

Valkuilen

- Er vanuit gaan dat voor ouders taken en verantwoordelijkheden van leraren en ouders duidelijk zijn.
- Denken dat als ouders niet participeren bij de school en de buurt (inspraakorganen), zij zich ook niet betrokken voelen bij de het kind of bij de school en de buurt.
- Menen dat het gebruik maken van diverse communicatiekanalen (schriftelijk, mondeling, individueel, groep) probleemloos is voor uiteenlopende categorieën van ouders.

10.5 Fase 2: Visie ontwikkelen

De tweede fase heeft tot doel binnen het team duidelijkheid te krijgen hoe de samenwerking met ouders vorm te geven.

Stap 1 Ontwikkel als team een visie op ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie

- Hebben we een gezamenlijke visie op de relatie met ouders?
- Waarom willen we aandacht besteden aan / investeren in de contacten met ouders?
- Hoe informeren we de ouders over de ontwikkelingen van hun kind?
- Hoe bespreken we met ouders de wederzijdse verwachtingen?
- Hoe tonen we belangstelling voor de situatie thuis van de kinderen?
- Hoe maken we de ouders duidelijk dat we een gezamenlijk belang hebben?
- Hoe informeren we de ouders over hun de ontwikkelingen van hun kind?
- Hoe informeren we de ouders over hun (medezeggenschaps)rechten en plichten?

Stap 2 Ontwikkel een basisagenda voor oudergesprekken

- Hoe dragen we onze eigen visie vanaf de eerste contacten met ouders uit?
- Hoe gaan we de samenwerking met ouders als serieuze gesprekspartners concreet vormgeven? (ouders duidelijk welkom heten, informele gesprekje aanknopen, vragen stellen of de informatie duidelijk is, vragen naar reacties, vragen naar suggesties, wensen).
- Maak afspraken voor voortgangsgesprekken en eventueel huisbezoek.
- Maak afspraken over 'meedenken en meebeslissen' van ouders.

Stap 3 Ontwikkel een grondhouding om als partners met elkaar om te gaan

- Hoe vanuit een oprechte bereidheid als partners met elkaar om te gaan?
- Hoe ouders als ervaringsdeskundigen te benaderen?
- Hoe om te gaan met de diversiteit aan culturen van ouders?
- Hoe aandacht te besteden aan wegblijvers?
- Hoe een passende aanpak te kiezen om met ouders in gesprek te blijven?
- Maak een teamlid verantwoordelijk voor het bewaken van de voortgang.

Opbrengst fase 2:

- Er ligt een eigen visie ten grondslag aan het plan om ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie te optimaliseren.
- Het is duidelijk wat we concreet willen bereiken (liefst zo specifiek en zo realistisch mogelijk).
- Het is duidelijk hoe we de resultaten willen realiseren.
- Het is duidelijk hoe we ouders boeien en betrekken bij de gekozen aanpak.
- Het is duidelijk hoe we ouders bij het beleid van de groep en de school en de buurt willen betrekken.

Aanbevelingen voor het ontwikkelen van een visie

Vuistregels

- Ontwikkel een 'visie-statement' van de school en de buurt wat betreft ondersteunend gedrag van ouders (op tijd naar bed, een goed ontbijt), aanmoedigend gedrag van ouders (belangstelling tonen, stimuleren dat het kind zich inzet), ontwikkelingsondersteunend gedrag (spelletjes doen, bewust gebruik tv) en leerondersteunend gedrag (oefenen met lezen of rekenen).
- Moedig sociaal gedrag van ouders (contacten met andere ouders) en betrokkenheid bij de school en de buurt (meehelpen, meedenken en meebeslissen) aan.
- Hoe een relatie met de ouders op te bouwen: ouders proberen te 'begrijpen' en te leren kennen door vragen te stellen, te luisteren, samen te vatten, terug te koppelen en non-verbaal in te stemmen.
- Benadruk het doel en het gemeenschappelijk belang van een gesprek of een activiteit van een ouder met een leraar.
- Benadruk het belang van medezeggenschap.

Vaardigheden

- Geef concreet aan hoe de school en de buurt de eigen pedagogische (en didactische) doelstellingen samen met ouders concreet in de praktijk wil realiseren.
- Geef concreet aan hoe ouders kunnen meedenken en meebeslissen over het beleid.
- Wees zo duidelijk mogelijk in de communicatie; benoem het gedrag van leraar, ouder en kind zo concreet mogelijk.

Voorwaarden

- Investeer in de ontwikkeling van een eigen, inspirerende visie op de samenwerking met ouders.
- Reserveer meer tijd voor ouders die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen, om extra uitleg te geven.
- Maak leraren en ouders van begin af aan duidelijk hoe wordt omgegaan met wegblijvers (spreek ouders erop aan als ze wegblijven).
- Benadruk het vertrouwen in vervolgactiviteiten.

Valkuilen

- Precies denken te weten wat de belangen van leraren en groepen ouders zijn.
- Alle ouders over één kam scheren.
- Het eigen perspectief als enig vertrekpunt nemen.
- Ouders geen ruimte geven om vrijuit het woord te nemen. Er vanuit gaan dat ouders de Nederlandse taal 'perfect' moeten spreken om met hen te kunnen communiceren.
- Geen aandacht schenken aan 'fouten' en irritaties uit het verleden in de relatie met ouders.

10.6 Fase 3: Plan opstellen

De derde stap in het optimaliseren van partnerschap is overleg voeren en een plan van aanpak opstellen om doelgericht ('opbrengstgericht') te werken wat betreft de ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie.

Stap 1 Formuleer concrete doelen

- Welke uitdagende en specifieke doelen willen we realiseren met ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie?
- Hoe kunnen de doelen zo goed mogelijk worden afgestemd op verschillen tussen ouders?

Stap 2 Maak afspraken om nauwer samen te werken met buurtwerkers en ouders

- Hoe leraren en buurtwerkers met ouders als partners in de opvoeding willen optrekken.
- Hoe drempels te slechten voor ouders om binnen de school en de buurt te participeren.
- Hoe opbrengstgericht te werken en elkaar daarop aan te spreken.

Stap 3 Maak afspraken over de vormgeving van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie

- Maak met elkaar, op basis van serieuze gesprekken, afspraken over hoe de geformuleerde doelen te bereiken.
- Zorg dat de gemaakte afspraken wederkerig zijn.
- Spreek elkaar aan op gemaakte afspraken.

Opbrengst fase 3:

- **Plan van aanpak met concrete doelen om de ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie te optimaliseren.**
- **Lijst met (wederkerige) afspraken over de vormgeving van ouderbetrokkenheid.**

Aanbevelingen voor het opstellen van een plan van aanpak

Vuistregels

- Geef concreet en in voor ouders begrijpelijke taal aan (bijvoorbeeld via de - informatie- of schoolgids, via nieuwsbrieven) welke doelen de school en de buurt bij kinderen in de praktijk wil realiseren en hoe ze dat doet.
- Formuleer als school een helder ouderbeleid dat integraal onderdeel uitmaakt van het schoolplan. Stel vast welke knelpunten dienen te worden opgelost. Maak duidelijke keuzes bij het formuleren van doelstellingen van ouderbetrokkenheid. Sluit daarbij aan bij de algemene doelen op pagina?
- Ontwikkel een basisagenda voor individuele en groepsgesprekken met ouders.
- Zorg voor laagdrempelige ontmoetingen: start een ouderkamer en organiseer discussies/debatten over opvoeden en leren aan de hand van aansprekende thema's.
- Stel gerichte vragen en ga daar dieper op in (Hoe komt dat volgens u? Waaraan merkt u dat? Wat kunnen we er aan doen?). Geef concreet aan wat van de ouders wordt verwacht.
- Zorg voor een positieve afsluiting van een gesprek en benadruk het belang van continuïteit van het contact. Bedank ouders bij het vertrek voor hun komst of hun hulp.

Vaardigheden

- Organiseer brainstormsessies, workshops, discussies over ouderbetrokkenheid, schakel ouderpanels in om wensen te inventariseren.
- Zet goede voorbeelden van ouderbetrokkenheid in een 'inspiratieboek'.

Voorwaarden

- De ontwikkeling van een samenwerkingsrelatie tussen leraren, ouders en buurtwerkers werkt met name als de drie partijen daar prijs op stellen en er moeite voor willen doen.
- Benadruk welk oudergedrag leraren wenselijk vinden en willen stimuleren: voorwaardenscheppend gedrag (op tijd naar bed, een goed ontbijt, opvoeding), aanmoedigend gedrag (belangstelling tonen, inzet stimuleren, actief zijn bij de school en de buurt), ontwikkelingsondersteunend gedrag (bewust gebruik van tv of computer, spelletjes doen).
- Maak afspraken welke teamleden eindverantwoordelijk zijn voor het overleg en het opstellen van een plan van aanpak / jaarplan en over het bewaken van de voortgang.

Valkuilen

- Weinig of geen rekening houden met de achtergronden van de ouders.
- Te veel of te weinig informatie geven (checken: welke informatie men precies nodig heeft).
- Door tijdgebrek afzien van een ‘terugblikgesprek’ (follow up) met ouders over hoe zij met adviezen van leraren omgaan en wat de effecten zijn op hun kind.

10.7 Fase 4: Plan uitwerken

De vierde fase in het optimaliseren van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie is een plan van aanpak uitwerken.

Bij het optimaliseren van het partnerschap tussen leraren en ouders gaat het er om een brug te slaan tussen de gewenste en de huidige situatie. Voordat er nieuwe keuzen gemaakt worden, is het van belang eerst de balans op te maken. Wellicht is het mogelijk lering te trekken uit negatieve ervaringen en deze te vertalen in uitdagingen.

De concrete ervaringen met vormen van ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie vormen het vertrekpunt voor het veranderings-, c.q. verbeteringsproces.

Stap 1 Wissel ervaringen uit

- Wat zijn gesignaleerde knelpunten? (Hoe komt het dat...? Wat zijn de oorzaken en gevolgen van de gesignaleerde ontwikkelingsproblemen? Waardoor lopen de contacten met ouders toch zo stroef?)
- Hoe zouden leraren ouders kunnen ondersteunen bij het zoeken naar oplossingen voor de gesignaleerde problemen?

Stap 2 Stel veranderingsbereidheid vast

- Wat zijn mogelijke opties om veranderingen door te voeren?
- In welke mate bestaat er bereidheid om ergernissen te vertalen in uitdagingen en doelen?
- In welke mate zijn leraren bereid gezamenlijk de ouderbetrokkenheid te verbeteren?

Stap 3 Maak concrete plannen

- Welke afspraken en concrete plannen kunnen we voor volgende week, volgende maand en voor over een half jaar maken? Wie gaat samen met wie wat doen?
- Welke instrumenten kiezen we om onze plannen te realiseren (bv. een ‘missie-statement’ opstellen, intakegesprekken voeren, inloopochtenden organiseren, instellen van een ‘ouderkamer’, een ‘oudercontactpersoon’)?

Opbrengst fase 4:

- Een beeld van knelpunten en mogelijke oplossingen met betrekking tot ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie.
- Een bewustwording van de eventuele discrepantie tussen wat men eigenlijk zou willen en wat er nu is.
- Een scherp(er) beeld krijgen van de noodzakelijke acties.
- Inzicht in de bereidheid bij het team om gesignaleerde problemen aan te pakken.
- Een overzicht van de plannen, in te zetten instrumenten en gemaakte afspraken.

Aanbevelingen voor het uitwerken van een plan

Vuistregels

- Bespreek wederzijdse verwachtingen wat betreft de rol van ouders en leraren bij het bieden van een veilige, inspirerende, uitdagende, lerende omgeving thuis en op de school en de buurt.
- Laat ouders van meet af aan ervaren dat men als ‘partners’ met ze wil omgaan door te kiezen voor gelijkwaardigheid, adequaat informeren, ruimte voor overleg, feedback geven, omgaan met probleemsituaties, fouten mogen maken, ondersteunen, waardering uiten wat betreft opvoeding en educatie.
- Let op de positieve signalen van ouders (de bereidheid om zich in te zetten, beloven hun best te willen doen, laten zien wat ze al kunnen) en spreek daarover uw waardering uit.

Vaardigheden

- Benadruk het doel van gesprekken of andere activiteiten en leg daarbij steeds een relatie met het gezamenlijke belang dat ouders en leraren hebben (optimale voorwaarden scheppen voor de ontwikkeling en het leren van kinderen).
- Ontwikkel een diversiteit aan activiteiten: individuele gesprekken, informele groepsontmoetingen (bv. koffie-ochtenden), informatie- en discussie-avonden en workshops met als doel kennis en inzichten te delen over onderwerpen met betrekking tot opvoeding en educatie.

Voorwaarden

- Informeer ouders zo nodig over hun rechten en plichten, het Nederlandse onderwijssysteem, de rol van ouders bij de taalontwikkeling van hun kind, ontwikkelingsstimulering, opvoedingsondersteuning. Wees duidelijk en draai niet om de hete brij heen.
- Voor ouders dient van begin af aan duidelijk te zijn hoe wordt omgegaan met gemaakte (wederkerige) afspraken op basis van serieuze gesprekken.
- Nodig ouders die afspraken niet nakomen uit voor een gesprek of ga op huisbezoek.

Valkuilen

- Leraren beoordelen (veroordelen) de ouderbetrokkenheid op basis van onjuiste of onbetrouwbare informatie.
- Te veel zelf aan het woord zijn en vage of moeilijke termen gebruiken (checken: of ouders de informatie begrijpen).
- Ouders niet de mogelijkheid bieden stoom af te laten blazen.
- Ouders geen vragen stellen en geen ruimte bieden om vrijuit het woord te nemen.
- Leraren die zich als de 'betere' ouder opstellen (kom niet te snel met adviezen en suggesties).

10.8 Fase 5: Plan uitvoeren

In de vijfde fase staat het uitvoeren van het plan centraal om de band met ouders te versterken, door de volgende stappen te zetten.

Stap 1 Vergroot wederzijdse betrokkenheid van ouders, leraren en buurtwerkers

- Wat is het gezamenlijk belang van leraren, ouders en buurtwerkers? Wat betekent dat voor de uitvoering?
- Wat stellen we met elkaar vast wat we van elkaar mogen verlangen? Wat betekent dat voor de uitvoering?
- Hoe gaan we de wederzijdse betrokkenheid vergroten?

Stap 2 Vergroot bekwaamheid van ouders als opvoeders en leraren en buurtwerkers als professionals

- Hoe kunnen ouders effectief geïnformeerd worden over de mogelijkheden om de ontwikkeling van hun kind te stimuleren (ouders krijgen o.a. informatie over de ontwikkeling van kinderen in het algemeen en over de wijze waarop de leraar hieraan werkt, ze mogen in de groep meekijken)?
- Hoe kunnen de leraren en buurtwerkers beter samen met de ouders de ontwikkelingskansen van kinderen bevorderen?
- Hoe kunnen leraren en buurtwerkers het begrip samenwerking/partnerschap professioneler invullen?

Stap 3 Vergroot bereidheid van leraren, buurtwerkers en ouders om gezamenlijk planmatig te werken

- Is er (een groeiend) vertrouwen in elkaar?
- Hoe kan de bereidheid van leraren, buurtwerkers en ouders om planmatig te werken worden vergroot?
- Willen leraren, buurtwerkers en ouders de relatie met elkaar uitbouwen en onderhouden?

Opbrengst fase 5:

- Duidelijkheid voor de uitvoering hoe de wederzijdse betrokkenheid van leraren en ouders te vergroten.
- Inzicht hoe de bekwaamheid van ouders als opvoeders en de leraren als professionals toeneemt.
- Toename bereidheid van leraren en ouders om gezamenlijk plannen voor te bereiden en uit te voeren.

Aanbevelingen voor het uitvoeren van een plan

Het is zinvol om activiteiten en instrumenten eerst eens uit te proberen, bij voorkeur op kleine schaal, alvorens ze te verankeren in de school en de buurt.

Vuistregels

- Leraren verwelkomen ouders hartelijk en benadrukken het doel en het gemeenschappelijk belang van contact of een activiteit (daarvoor is het nodig dat u de belangen van groepen ouders kent).
- Stel u flexibel op. Geboden vormen van ouderbetrokkenheid dienen uitdagend te zijn en zo goed mogelijk aan te sluiten bij de behoeftes en mogelijkheden van de ouders (steeds checken).
- Kom direct en professioneel ter zake. Maak met ouders duidelijke afspraken over welke mogelijkheden ze krijgen op welke momenten van de dag en week om informatie te bekijken over het eigen kind en te participeren.
- Benadruk vertrouwen te hebben in het vervolgtraject.

Vaardigheden

- Relatie opbouwen, de ander 'begrijpen' en leren kennen door luisteren, samenvatten en non-verbaal instemmen. Vragen stellen en actief luisteren.
- Bij (na)scholing van de leraren structureel aandacht besteden aan het optimaliseren van de samenwerking met ouders. Focussen op de lange én de korte termijn.
- Concrete aanwijzingen kunnen geven aan diverse groepen van ouders om de ontwikkeling van hun kind te stimuleren.
- Bij twijfel niet iets toezeggen, maar aangeven eerst te willen overleggen met een collega.

Voorwaarden

- Leraren en buurtwerkers worden in de gelegenheid gesteld deel te nemen aan scholingsbijeenkomsten om de ouderbetrokkenheid te optimaliseren.
- Ouders krijgen de ruimte om te 'oefenen' hun kind beter te ondersteunen.

Valkuilen

- Een negatieve (onder)toon laten doorklinken: de oorzaak alleen bij de ouders leggen.
- Te veel of te weinig informatie geven (checken: welke informatie is precies nodig).
- Geen aandacht schenken aan 'communicatieproblemen' en irritaties uit het verleden.

10.9 Fase 6: Evaluatie

De laatste fase in het optimaliseren van ouderbetrokkenheid is het beoordelen en verbeteren van activiteiten. Op basis van de opgedane ervaringen is bijstelling mogelijk. Het is belangrijk om van tevoren te omschrijven wat de verwachtingen zijn en scherp te formuleren wat de doelen zijn die nagestreefd worden. Achteraf kunnen de opbrengsten tegen die achtergrond worden geëvalueerd.

Stap 1 Focus op de inhoud van activiteiten

- Is de informatie die ouders krijgen over de school en de buurt voldoende afgestemd op hun verwachtingen?
- Is de inhoud van de activiteiten concreet genoeg en gericht op de ouders en hun kind?
- Welke mogelijkheden krijgen ouders om het geleerde in de praktijk te brengen?

Stap 2 Leg de organisatie onder de loep

- Is er continuïteit in het ouderbeleid?
- Zijn de taken en verantwoordelijkheden voor iedereen duidelijk?
- Hoe verloopt de samenwerking met consultatiebureaus, peuterspeelzalen basisonderwijs, jeugdhulpverlening en wijknetwerk GGD?
- Is aan te geven hoe de organisatie kan worden verbeterd en eventuele obstakels worden weggenomen?

Stap 3 Kijk naar de bereidheid en de vaardigheden van leraren

- Hebben de leraren ervaring in het werken met ‘moeilijk bereikbare’ ouders?
- Zijn de leraren en buurtwerkers bereid te investeren in het verbeteren van de ouderbetrokkenheid?
- Is er voor de leraren en buurtwerkers gelegenheid om hun deskundigheid uit te breiden/bij te houden?
- Hoe worden de ervaringen van leraren en buurtwerkers doelgericht benut binnen de organisatie?

Opbrengst fase 6:

- Een beeld van de inhoud van de vormen van ouderbetrokkenheid.
- Inzicht in de taakverdeling bij de organisatie van ouderbetrokkenheid.
- Een oordeel over de bereidheid en de vaardigheid van leraren en ouders om zich optimaal te willen en kunnen inzetten om de gewenste doelen te realiseren.
- Inzicht in de effectiviteit van activiteiten die zijn uitgevoerd om de ouderbetrokkenheid en de instellingsbetrokkenheid bij de thuissituatie te verhogen

Aanbevelingen voor de evaluatie van de ouderbetrokkenheid

Vuistregels

- Wees eerlijk en oprecht in het communiceren van de verwachtingen die je in het belang van het kind hebt omtrent de wederzijdse betrokkenheid van instelling en ouders. Wat verwachten we van de ouders? Hoe wordt deze verwachting naar de ouders gecommuniceerd?
- Wanneer zijn we tevreden over het aantal ouders dat deelneemt aan activiteiten? Zijn er voldoende ouders bereid hand- en spandiensten te verlenen? Worden inloopochtenden, ouder- en voorlichtingsavonden voldoende bezocht?
- Stel beoordelingscriteria vast. Welk percentage ouders willen we bereiken? Wanneer zijn we tevreden over vormen en mate van ouderbetrokkenheid? Wat is de beoogde toegevoegde waarde?

Vaardigheden

- Voer individuele en groepsgesprekken met de ouders om inzicht te verkrijgen in mogelijke verbeterpunten in de relatie met ouders en de begeleiding van de kinderen.
- Stel open vragen. Vraag naar de ideeën en voorkeuren van de ouders en geef ook eigen voorkeuren aan.
- Vraag welke oplossingen ouders zelf zien voor de gesignaleerde knelpunten.
- Is er een rol weggelegd voor ouders om de doelstellingen van de school en de buurt te bevorderen? Zo ja, hoe wordt die rol dan ingevuld?
- Inventariseer positieve en negatieve ervaringen met vormen van ouderbetrokkenheid en stel een (bijgesteld) plan van aanpak op.

Voorwaarden

- De informatie voor ouders is wat taalgebruik betreft begrijpelijk voor de ouders.
- De toon van uitnodigingen is pakkend. De ouders worden persoonlijk benaderd als ze niet komen.
- Ouders krijgen de gelegenheid tot het maken van een andere afspraak als ze verhinderd zijn.
- De mogelijkheid is aanwezig om tolken in te schakelen bij voortgangsgesprekken.

Valkuilen

- In de communicatie te weinig rekening houden met ouders die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen, een informatieachterstand hebben en geen tijd hebben om te participeren.
- Te weinig rekening houden met het feit dat in sommige allochtone culturen op een andere wijze gecommuniceerd wordt dan in de Nederlandse (onderhandelings)cultuur, dat bepaalde uitingen een andere betekenis hebben dan wat Nederlanders gewend zijn.
- De eigen rol overschatten. Geen ruggespraak houden met andere leraren (check ideeën in het eigen professionele netwerk).

11 Planningstools ouders, school en buurt

Frederik Smit

11.1 Inleiding

Goede contacten tussen school, ouders en buurt werken door in de kwaliteit van een school en de leerprestaties van de leerlingen. In het regeerakkoord staat vermeld dat scholen worden gestimuleerd contracten te sluiten met ouders over bijvoorbeeld het meedoen aan oudergesprekken, het tegengaan van verzuim en spijbelen. Het doel is een wederzijds ‘*engagement*’ of ‘*commitment*’ ten behoeve van het beste resultaat voor de leerling.

Het schoolplan geeft een beschrijving van het beleid met betrekking tot de kwaliteit van het onderwijs op een school voor een aantal jaren. Het schoolplan omvat in elk geval het *onderwijskundige beleid*, het *personeelsbeleid* en het beleid met betrekking tot de bewaking en verbetering van de *kwaliteit van het onderwijs* (artikel 12 van de Wet op het primair onderwijs).

Volgens artikel 10, onder b, van de Wet medezeggenschap scholen (WMS) heeft de (voltallige) medezeggenschapsraad (MR) instemmingsbevoegdheid met betrekking tot de vaststelling of wijziging van het schoolplan. Een en ander betekent dat de MR-leden - dus ook de ouders in de MR – kennis moeten kunnen nemen van de inhoud van het schoolplan en daarover hun goedkeuring dienen uit te spreken.

Voor het verbeteren van de rol van *ouders in de MR* bij het vaststellen van het schoolplan en de jaarplannen is een planningstool ontwikkeld. Voor *individuele ouders* en *de ouderraad* is een planningstool gemaakt om de kwaliteit van de visie van het schoolteam op de samenwerking tussen ouders, school en buurt te verbeteren. *Schoolteams* kunnen gebruik maken van de typologie ‘Herken de Ouder’ voor het opbouwen en onderhouden van partnerschapsrelaties met de ouders en de buurt.

11.2 Schoolplan en jaarplannen

Het schoolplan vormt de basis voor het maken van keuzes en het stellen van prioriteiten in de beleidsvoornemens. Beleidsvoornemens in het schoolplan worden in jaarplannen vertaald en per jaarplan in concrete werkdoelen verdeeld. Jaarlijks evalueert

men doorgaans de behaalde resultaten en dit kan leiden tot het bijstellen van het jaarplan voor het volgende schooljaar.

11.2.1 Rol ouders in de MR bij het vaststellen van het schoolplan en de jaarplannen

Hebben ouders in de MR een rol bij het vaststellen van het schoolplan en de jaarplannen? Zijn denkbare acties mogelijk?

Planningstool 1 – Wat is de rol van de ouders in de MR bij het opstellen van het schoolplan en de jaarplannen? Zijn denkbare acties mogelijk als beginpunt voor concrete verbeteringen?

Ouders in MR	Schoolplan		Jaarplannen	
	Ja Nee N.v.t.	Denkbare acties*	Ja Nee N.v.t.	Denkbare acties*
Worden de ouders in de MR tijdig betrokken bij het opstellen van het schoolplan en de jaarplannen?	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
Wordt het schoolplan en de jaarplannen ter instemming voorgelegd aan de ouders in de MR?	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
Stemmen ouders in de MR in met het schoolplan en de jaarplannen?	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐

* Alleen in te vullen als ouders (bijna) geen rol spelen bij het opstellen van het schoolplan en de jaarplannen.

11.2.2 Kwaliteit visie schoolteam op de samenwerking tussen ouders, school en buurt en gewenste verbeteracties

Wat is in de kwaliteit van de visie van het schoolteam op de samenwerking tussen ouders, school en buurt in het schoolplan en in de jaarplannen? Welke concrete verbeteracties zijn wenselijk⁵⁹? Hieronder een aantal voorbeelden die kunnen worden gebruikt door individuele ouders en de ouderraad.

59 Zie: CED – groep (2009). *De burgerschapsscan*. Rotterdam: CED – Groep; Activerende zelfanalyse ontworpen door de WRR en opgenomen in het Rapport *Vertrouwen in de buurt* (2005); FORUM (2011). *De kracht van een contract. Notitie ter bespreking van het invoeren van schriftelijke overeenkomsten tussen school en ouders*.

Verklaring van kleuren wat betreft de kwaliteit van de visie van het schoolteam

Huidige kwaliteit

Planningstool 2 – Wat is in de kwaliteit van de visie van het schoolteam op de samenwerking tussen ouders, school en buurt in het schoolplan en in de jaarplannen? Welke concrete verbeteracties zijn wenselijk?

Visie Schoolteam	Schoolplan		Jaarplannen	
	Huidige kwaliteit	Concrete verbeteracties*	Huidige kwaliteit	Concrete verbeteracties*
Pedagogisch/onderwijskundig beleid				
De samenspraak met ouders over:				
• het onderwijsaanbod, huiswerk, rechten en plichten van ouders, huisbezoek	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
• leerprestaties van de leerlingen	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
• welbevinden van de leerlingen	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
• inschakelen van ouders bij buitenschoolse activiteiten	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
• inschakelen van ouders bij lesactiviteiten	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
Gemaakte afspraken over:				
• deelname aan tienminutengesprekken	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
• spreektijd van ouders met de leraar	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
• omgaan met normen en regels op school, thuis en in de buurt (educatie/opvoeding)	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
• mogelijkheden voor ouders tot het volgen van taalonderwijs	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
• mogelijkheden voor ouders tot het volgen van cursussen	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
Personeelsbeleid				
• nascholing wat betreft het ontwikkelen van vaardigheden/competenties ten aanzien van het omgaan met diverse groepen ouders en de buurt	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
Kwaliteitsbeleid				
Gemaakte afspraken over:				
• het aanbod van kwalitatief goed onderwijs	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐
• extra aanbod voor aanpak van achterstanden	☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐ ☐	☐

* Alleen in te vullen bij beoordeling van een onvoldoende of matige kwaliteit.

11.3 Concrete verbeteracties

Wat zijn concrete verbeteracties op korte en lagere termijn? Zie Planningstool 3.

Planningstool 3 – Concrete verbeteracties op korte en langere termijn

Denkbare acties op korte en langere termijn			
Plan	Start wanneer?	Afgerond?	Wanneer evaluatie?

11.4 ‘Herken de Ouder’⁶⁰

De typologie ‘Herken de Ouder’ biedt het schoolteam handvatten voor het opbouwen en onderhouden van partnerschapsrelaties met de ouders en de buurt.

De supporter

Opleiding: laag/midden.

Kenmerken: tevreden en betrokken, graag bereid te helpen bij praktische zaken, wil de mouwen opstropen, goed in hand- en spandiensten, uitvoerend, prettige partner, op afroep inzetbaar, heeft tijd genoeg.

Trefwoorden: behulpzaam, aardig, solidair, vriendschappelijk, creatief, meevoelend, meedenkend, harmonieus, ondersteunend, verlichtend, dienend, naïef, aangepast.

Geschied voor: hand- en spandiensten, ouderraad.

Ongeschied voor: medezeggenschapsraad en schoolbestuur zonder eerst één of meer cursussen te volgen.

Benaderwijze: doe een appèl op het gevoel van saamhorigheid, het bestaan van een bondgenootschap, partnerschap, met gemeenschappelijke doelen.

De afwezige

Opleiding: laag/midden.

Kenmerken: acht zich niet in staat een bijdrage te leveren, doet alleen mee als iets (nadrukkelijk) wordt gevraagd, redelijk ontevreden, niet-betrokken, school heeft geen prioriteit (meer), laat schoolkeuze aan het toeval over, geen contact mee te krijgen, introvert, onbereikbaar.

Trefwoorden: solitair, ‘opgever’, heeft (bijna) geen contacten met andere ouders, geen vriendschapsrelatie met de school, noncommunicabel, worstelt met cultuurkloof door andere culturele achtergrond.

Geschied voor: ondersteuningsnetwerk van de school, functie van ‘bruggenhoofd’ naar andere (groepen) afwezige ouders.

Ongeschied voor: medezeggenschapsraad, bestuur, ouderraad en schoolbestuur zonder eerst één of meer cursussen te volgen.

Benaderwijze: zoek contact, toon interesse, ga in gesprek over de culturele achtergrond en de kinderen, leef je in, kijk waar je mee kunt helpen en win vertrouwen.

60 Frederik Smit (2006). De typologie ‘Herken de Ouder’. *OCW Onderwijsmagazine* (nr 1/2006). De typologie van ‘Herken de Ouder’ is in opdracht van de redactie van O gemaakt.

Frederik Smit & Geert Driessen (2009), Creating effective family-school partnerships in highly diverse contexts. Building partnership models and constructing parent typologies In: *International Perspectives on Contexts, Communities and Evaluated Innovative Practices Family-school-community partnerships (64-81)*. Edited by Rollande Deslandes. Routledge, Series: Contexts of Learning.

http://www.routledge.com/books/search/author/rollande_desland

De politicus

Opleiding: midden/hoog.

Kenmerken: wil meebeslissen, invloed uitoefenen, is tevreden en betrokken als hij in de vergaderkamer kan participeren, kritische consument, extravert, let bij de schoolkeuze op 'democratisch' gehalte van de instelling.

Trefwoorden: kritisch, precies, optimistisch, 'doorzetter', wil inspireren, overtuigen, verhelderen.

Geschikt voor: medezeggenschapsraad, schoolbestuur.

Ongeschikt voor: verrichten van uitvoerende hand- en spandiensten.

Benaderwijze: speel in op de behoefte om invloed uit te oefenen op het beleid van de school, de wens om gehoord te worden, zich te manifesteren in groepen, zichzelf te horen praten. Vraag of de politicus namens de ouders zitting wil nemen in de medezeggenschapsraad of het schoolbestuur om van zijn

De carrièremaker

Opleiding: midden/hoog.

Kenmerken: legt verantwoordelijkheid voor opvoeding, opvang en onderwijs bij de school, 'one-stop-shopping'-benadering, tevreden als de school alle taken overneemt, kritisch bij de schoolkeuze, houding van: school is er voor de ouders en de leerkrachten zijn een verlengstuk van de ouders.

Trefwoorden: afzijdig, 'geen bericht goed bericht', zakelijk, niets geven, wel nemen.

Geschikt voor: medezeggenschapsraad en schoolbestuur als het past in het carrière-perspectief.

Ongeschikt voor: tijdrovende hand- en spandiensten.

Benaderwijze: knoop een gesprek aan over werk, loopbaan, opleiding, wijs op het functioneren van de medezeggenschapsraad en het schoolbestuur, welke interessante personen daarin participeren en wat dat voor een carrière kan betekenen.

De kwelgeest

Opleiding: hoog.

Kenmerken: voelt zich gekwetst, miskend door de houding van school en eigen ervaringen met onderwijs, stelt als kritische consument het feilen van de school aan de kaak, is voor het schoolteam een ongeleid projectiel, is tevreden als de school door het stof moet, zich moet verantwoorden voor niet-optimaal functioneren.

Trefwoorden: ongevoelig, betweter, koud, agressief, conflicterend, 'vechter', teatraal, ongeduldig.

Geschikt voor: medezeggenschapsraad, schoolbestuur.

Ongeschikt voor: hand- en spandiensten, ouderraad.

Benaderwijze: toon werkelijke interesse in de motieven van deze ouder, diens (nieuwe) ideeën over opvoeding en onderwijs, blijf zakelijk, maar zorg ervoor dat de ander

op zijn gemak is, houd je doel voor ogen, bereid je goed voor, stel goede vragen, stuur na afloop een bedankbriefje, maak een korte notitie van het gesprek en zorg dat je het lijntje openhoudt.

De superouder

Opleiding: hoog.

Kenmerken: voelt zich samen met de school verantwoordelijk voor opvoeding en onderwijs, is bereid om naast drukke baan de school te ondersteunen, te investeren in de relatie, kritisch mee te denken, van goede ideeën te voorzien, is bereid eigen netwerk in te zetten, is tevreden als de school zich optimaal inzet voor leerprestaties en welbevinden van eigen kind (en ook andere leerlingen).

Trefwoorden: loyaal, ambitieus, versterkend, grensverleggend, communicator, inspirerend, vraagbaak, doet groeien.

Geschikt voor: meedenken en oplossen van conflicten, de aanpak van crises, het werven van fondsen, schoolbestuur (voorzitter).

Ongeschikt voor: ondersteuningsnetwerk van de school.

Benaderwijze: toon warme belangstelling voor opvattingen en verwachtingen van deze ouder over opvoeding en onderwijs, peil de behoefte aan (meer) betrokkenheid, zet de deur uitnodigend open voor participatie, sta open voor hun (verfrissende, innovatieve) ideeën, doe er je voordeel mee.

Lijst van afkortingen

Art	Artikel
BSO	buitenschoolse opvang
BW	Burgerlijk Wetboek
EVRM	Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden
GMR	Gemeenschappelijke medezeggenschapsraad
HAVO	Hoger Algemeen Vormend Onderwijs
ITS	Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen
Judion	Stichting Juridische Dienstverlening Onderwijs
LJN	Landelijk Jurisprudentie Nummer
MR	Medezeggenschapsraad
NVOR	Nederlandse Vereniging voor Onderwijsrecht
OCO	Onderwijs Consumenten Organisatie
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
PO	Primair onderwijs
SMART	Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden
VARO	Vereniging van Advocaten en Rechtsbijstandverleners in het Onderwijsrecht
VMBO	Vorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs
VO	Voortgezet Onderwijs
VWO	Vorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs
WBO	Wet op het basisonderwijs
WEC	Wet op de Expertise Centra
WMO 1992	Wet medezeggenschap onderwijs 1992
WMS	Wet medezeggenschap op scholen
WPO	Wet op het primair onderwijs
WVO	Wet op het voortgezet onderwijs

Auteurs

Ouko Beuving is senior adviseur Governance en Kwaliteit. Coördinator en trainer Academie. Specialismen: governance en kwaliteitszorg.

drs. **Henk Jansen** is onderwijskundige en organisatieadviseur. Hij bekleedt diverse bestuursfuncties in het onderwijs. Daarnaast is hij redactielid van MR-magazine (Kluwer) en Handboek Wet Medezeggenschap Onderwijs (Sdu Uitgevers).

Kees Jansen is senior adviseur Personeel & Organisatie. Trainer Academie. Specialismen: personeelsbeleid en medezeggenschap. Hij is redactielid van Handboek Wet Medezeggenschap Onderwijs (Sdu Uitgevers).

Menno van de Koppel is bij de Onderwijs Consumenten Organisatie in Amsterdam actief als adviseur van ouders en medezeggenschapsraden en als redacteur van OCO-debatten. Hij is lid van de werkgroepen 'leerplicht en leerrecht' en 'medezeggenschap' van de NVOR.

prof. mr. dr. **Miek Laemers** is per 1 mei 2010 benoemd tot bijzonder hoogleraar onderwijsrecht aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Zij doet onderzoek op het terrein van onderwijs en rechtspleging. Is lid van de Raad van Toezicht Stichting Onderwijsgeschillen.

drs. **Lenie van Lieverloo** is als senior adviseur bij KPC Groep onder meer betrokken bij thema's als beroepsgericht leren, communicatie, conflicthantering, zorgtrajecten, school-ouderbetrokkenheid, overgangen in het onderwijs (in het bijzonder de tiener-school).

drs. **Mariëlle Rutten** is onderzoeker bij KPC Groep en richt zich onder meer op partnerschap met ouders, loopbaanleren, het voeren van een dialoog met leerlingen en het ontwikkelen van talenten van docenten in de school.

mr. **Katinka Slump** is advocaat bij de stichting Judion. Zij is gespecialiseerd in onderwijsrecht en adviseert schoolbesturen, medezeggenschapsraden en ouders/leerlingen. Zij is lid van de werkgroepen 'leerplicht en leerrecht', 'medezeggenschap' en 'bestuur en management' van de NVOR. Ze schrijft een maandelijkse column voor het tijdschrift van de vereniging Balans en is lid van de redactie van Medezeggenschap in de praktijk (Sdu Uitgevers).

dr. **Frederik Smit** is als senior onderzoeker werkzaam bij het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij doet onderzoek naar management, medezeggenschap en vormen van partnerschap tussen ouders, school en buurt. Hij is coördinator van het Expertisecentrum Ouders, school en buurt. Daarnaast is hij redactielid van MR-magazine (Kluwer) en voorzitter van de redactie Handboek Wet Medezeggenschap Onderwijs (Sdu Uitgevers).

mr. dr. **Joke Sperling** is wetenschappelijk onderzoeker / adviseur / publicist, onder meer ten behoeve van de Stichting Juridische Dienstverlening Onderwijs. Zij is lid van de werkgroep 'leerplicht en leerrecht' van de NVOR en is lid van de redactie van Medezeggenschap in de praktijk (Sdu Uitgevers).

prof. dr. **Louis Tavecchio** is bijzonder hoogleraar pedagogische aspecten en kwaliteit van kinderopvang, Universiteit van Amsterdam. Hij houdt zich daarnaast specifiek bezig met de ontwikkeling van jongens en de betekenis van vaderschap.

drs. **Cees de Wit** is als senior adviseur bij KPC Groep onder meer bezig met thema's als partnerschap met ouders, participatie van jongeren, en vormen van inclusief denken vanuit het ontwikkelingsperspectief en de behoeften van jongeren.

prof. dr. **Kees van der Wolf** is hoogleraar aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname en 'Honorary Professor' aan de Perm State Pedagogical University in Rusland.

De Wet van de oogst

Meesterklasbundel Partnerschap ouders, school en buurt

Ouders en de school hebben een gezamenlijk belang, namelijk het zorgen voor optimale omstandigheden voor de schoolloopbaan van de leerlingen. Door de ouders en de school te verbinden met de omringende samenleving blijken scholen effectiever te functioneren.

Partnerschap van ouders, school en buurt bestaat echter veelal theoretisch op papier en is doorgaans nog geen praktijk, zoals de overheid graag zou willen. Scholen ervaren dat ouders zich te vaak als 'klanten' opstellen en ouders merken op hun beurt dat leraren een 'professionele' afstand bewaren. Buurtinstellingen worden nog te weinig bij activiteiten van het onderwijs betrokken.

De ervaringen van deskundigen en de deelnemers aan de Meesterklassen met vormen van samenwerking tussen ouders, school en buurt zijn onderwerp geweest van de scholing die het Expertisecentrum op 28 maart en 20 april 2011 in Kasteel Heyendaal, Radboud Universiteit Nijmegen, heeft georganiseerd.

Centrale gespreksthemata's waren:

- Wat is de juridische positie van ouders?
- Welke visies zijn er op ouderbetrokkenheid?
- Hoe kunnen stappenplannen en planningstools als beginpunt fungeren voor het optimaliseren van de partnerschap tussen ouders, school en buurt?

Voorliggende bundel bevat de Meesterklasbijdragen.

<http://www.ru.nl/its/expertisecentrum/expertisecentrum>

Linkedin: Ouders, school en buurt

Parents, school and community

ISBN 978 90 5554 416 5
NUR 840

